

Torsdagen den 28 oktober

Kl. 19.30

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Av den hittillsvarande debatten har framgått att den nya regeringen i hög grad har ögonen på sig. Därför tänkte jag som omväxling säga ett par ord om den nya oppositionen. Den har nämligen också allmänhetens blickar riktade mot sig.

Olof Palme sade efter valet att den nya regeringen skall få en chans och att socialdemokratin skall stå för en konstruktiv opposition. Jag vet inte om man vågar säga att denna debatt varit någon särskilt lovande början. Jag kunde i Olof Palmes och i andra socialdemokraters anföranden egentligen inte finna mer än två synpunkter när det gäller orsakerna till valutgången. Den ena var kärnkraften och den andra var den tidigare oppositionens s. k. skrämselfkampanj om socialismen. Det är nog en betänkligt ytlig analys.

Först ett par ord om kärnkraftens inverkan. I socialdemokraternas kommentarer till valet har man framför allt poängterat den upphämtning som socialdemokraterna gjorde i förhållande till opinionsundersökningarna före valet. Man betonar att man nästan klarade sig kvar och att det egentligen bara var kärnkraftens inflytande under de sista veckorna av valdebatten som förhindrade detta. Men då bortser man från, att detta var det tredje valet i följd som socialdemokraterna gick tillbaka. Om man skall jämföra med opinionsundersökningar, vilket är tveksamt, men socialdemokraterna har ju börjat med det, borde man kanske också jämföra med den undersökning som gjordes vid den socialdemokratiska partikongressen 1969, när man bytte partiledare. Då hade socialdemokraterna, om jag inte minns fel, ungefär 54 % av partisympatierna, dvs. mer än 10 % högre än i årets val. Kärnkraften kan inte vara orsak till hela denna förändring.

Nu till detta med skrämselfkampanjen. Vi vet att det pågick en skrämselfkampanj under valrörelsen. Det var en kampanj som fördes bland de äldre, på ålderdomshem, i pensionärsföreningar och på andra håll. Man försökte ge människor intrycket av att en ny regering skulle innebära ett hot mot pensionen. Denna fråga togs upp i partiledardebatten i TV. Olof Palme hade där chansen att ge det enda hederliga svaret på den frågan, nämligen att alla partier är överens om att folkpensionen skall tryggas och att den ligger fast. Men han gav inte detta svar. I stället

valde han att med diverse undanlidande formuleringar blåsa under pensionärernas oro. Kom inte och tala om skrämsekampanj efter den bedriften.

Det är inte vårt problem om socialdemokraterna gör en dålig analys av valutgången, det blir värst för dem själva. Men skall analysen vara en utgångspunkt för oppositionspolitiken är det oroande. Om socialdemokraterna har den inställningen, att alla fel ligger hos andra, att det bara var ojunga tricks som gjorde att valet gick som det gick, då kan man fråga sig om vi verkligen kan vänta oss en konstruktiv opposition.

Även oppositionen skall nu ha sin chans. Ovanan tycks vara minst lika stor där som på regeringssidan.

En liten detalj: talarordningen här i riksdagen. Den är orimlig i nuvarande läge, det märkte vi i går. Vi i folkpartiet har visat oss beredda att gå socialdemokraterna till mötes för att hitta konstruktiva lösningar. Jag hoppas att det går. Men Olof Palmes och andras klagovisor skulle ha övertygat mer, om socialdemokraterna hade visat större intresse för oppositionens problem under den tid de själva var i regeringsställning. De skall vara tacksamma för att reglerna är som de är. Om socialdemokraterna fått råda hade statsråden f. n. haft ännu större fördelar i debatterna.

Socialdemokraterna har dock haft vissa möjligheter att bedriva oppositionspolitik i kommuner och landsting, t. ex. i Stockholms läns landsting, landets efter riksdagen viktigaste parlamentariska församling, om man tänker på hur många människor som berörs och hur mycket pengar som man har att förvalta. Där har socialdemokraterna varit i oppositionsställning i tio år. Hur har det gått i den oppositionspolitiken?

Socialdemokraterna har klagat på brister i sjukvården. Samtidigt har de lovat att öka skattesubventionerna till billiga resor för de friska människorna i landstingsområdet med 350 miljoner under den kommande valperioden. Dessutom har de klagat på att skatterna har höjts för mycket. Socialdemokraterna gjorde en våldsam satsning i valrörelsen, och den socialdemokratiske ledaren i Stockholm John-Olof Persson talade vid flera tillfällen om vad som skulle hända *när* socialdemokraterna tog över landstinget efter valet, inte *om* de gjorde det.

Den här tvärsäkerheten har uppenbarligen inte imponerat. Det är inte någon naturlag att socialdemokrater skall styra, även om många fortfarande vill se valresultat som går i annan riktning som brott mot naturens ordning. Resultatet blev att väljarna tillbakavisade den socialdemokratiske kampanjen för att ta resurser från vården för att sänka resekostnaderna för de friska. Det blev i stället socialdemokraterna i Stockholms kommun som fick lämna ifrån sig styrelsen.

När det gäller Stockholms kommun var socialdemokraternas valanalys om möjligt ännu enklare. Där beklagade John-Olof Persson att de rikspolitiska frågorna slog igenom i kommunalvalet. Det är bra om detta är ett steg mot en omprövning av ideologin om det kommunala samfundet, men det är oroande som ett nytt uttryck för samma oförmåga

att finna något fel i den egna politiken. Om jag inte hört fel har även ett av de nya socialdemokratiska borgarråden i Stockholm fortsatt i samma stil och talat om *när* socialdemokraterna skall ta över efter nästa val, inte *om* de skall göra det.

Anna-Greta Leijon, som talade före mig, känner ju väl till den socialdemokratiska oppositionspolitiken i Stockholms län. Hon kanske kan ge besked om det är något liknande vi har att vänta oss här i riksdagen.

Jag säger inte dessa kritiska ord, herr talman, för att strö salt i socialdemokraternas sår. Vi i folkpartiet vet minsann hur det känns att förlora val. Jag vill bara göra klart att vi välkomnar en konstruktiv opposition och ett samarbete kring konkreta reformer. Men om oppositionen mest består av skäll och av ofelbarhetsattityder, vill jag i all vänlighet meddela att den nya oppositionen här i riksdagen kommer att möta samma ingående granskning som den tidigare oppositionen mötte. På den punkten skall vi försöka fullfölja den socialdemokratiska traditionen. Jag tror inte att jag överdriver, när jag säger att allmänhetens uppmärksamhet och krav på den nya oppositionen är minst lika stora som på den nya regeringen.

Inställningen att bara socialdemokrater kan utträta något gott har i hög grad funnits också när det gäller familjepolitik och jämställdhet, ämnen som de två närmast föregående talarna var inne på. Jag skall därför säga några ord om dem. Det var väl på grund av den inställningen man utsåg en delegation för jämställdhet med bara socialdemokrater och vägrade att ta med deltagare från andra partier, trots att de gärna ville ställa upp i ett konstruktivt samarbete. Det var väl också därför som man var så ointresserad av att ta del av erfarenheter och uppslag från andra länder, trots att sådana redovisades många gånger i den svenska debatten, även i riksdagen.

Ett av de mera uppseendeväckande uttrycken för den här inställningen kunde man läsa efter valet i tidningen *Vi*, där en medarbetare i jämställdhetsdelegationen utgöt sig om det elände som nu skulle stå för dörren i jämställdhetsarbetet, därför att hon och hennes medarbetare inte längre skulle sortera under en garanterat hundra procentig socialdemokratisk jämställdhetsdelegation. Jag fruktar för de framsteg som har nåtts, backen har lagts in osv., fick vi läsa. Där fanns inte mycken vilja att ge den nya regeringen en chans.

Det är naturligtvis litet magstarkt att få höra sådant från ett parti som år efter år har fått drivas framåt i riksdagen, t. ex. när det gällde att avskaffa sambeskattningen – något som man fortfarande inte helt har lyckats med – och när det gällde att få daghemsköerna att minska, och som när det gäller lagstiftning mot könsdiskriminering är mer intresserat av att finna argument emot att använda det instrumentet än av att diskutera hur en lagstiftning skall utformas för att så aktivt som möjligt främja jämställdheten. Glädjande nog har den person som skrev denna sura betraktelse om alla andras dålighet utom socialdemokraternas nu hamnat på en plats, som verkligen ger möjlighet till ett konstruktivt

arbete för jämställdhet, och får själv hjälpa till att dementera talet om att backen skall läggas in.

Anna-Greta Leijon talade varmt för att de deltidsarbetandes villkor skall förbättras i enlighet med ett förslag från delegationen. Ja, det är bra, och det har den nya regeringen tagit upp i regeringsförklaringen. Men vad det satt långt inne att få socialdemokraterna att börja arbeta för bättre villkor åt deltidsarbetande. I många år sade socialdemokraterna bara att deltidsarbete är ett hot mot jämlikheten och att det därför måste begränsas – till ringa glädje för de många som inte orkade med heltidsjobb t. ex. för att de har små barn.

Nu frågar Anna-Greta Leijon om vår inställning till en tioårsplan för full täckning av behovet av barnomsorg. Jag kan på den punkten bara svara för folkpartiet. Regeringsförklaringen går inte så långt fram i tiden. Men folkpartiet har länge arbetat för en sådan plan, även när många socialdemokratiska ledamöter av denna kammare röstade emot sina egna motioner – en insats i jämställdhetsarbetet som förvånade många. Att socialdemokraterna är för en sådan tioårsplan framgår f. ö. inte av den politiska förklaring som oppositionen har avgivit efter valet. Där talas fortfarande bara om en femårsplan.

Såvitt jag kunde höra angrep Anna-Greta Leijon regeringsförklaringen bara på en punkt, nämligen den som gällde möjligheterna till sysselsättning och boende i alla delar av landet. Tydligt anser socialdemokraterna att det finns delar av landet där den målsättningen inte skall gälla. Vi kanske kan få reda på vilka delar det är fråga om.

Inga Lantz talade om att vi från folkpartiet hade varit högljudda i jämställdhetsdebatten. Jag förstår att hennes eget och vänsterpartiet kommunisternas ideal är den lågmälda framställningen. Men när det gäller jämställdheten mellan kvinnor och män är målet så viktigt och behoven så stora att jag inte tror att det är den rätta tekniken.

Inga Lantz efterlyste konkreta förslag för att komma bort från uppdelningen av män och kvinnor på arbetsmarknaden. Jag kan som exempel peka på ett konkret förslag. På den statliga sektorn har vi nu fått ett maskineri just för att befrämja en uppblandning, så att vi får fler män i kvinnodominerade yrken och fler kvinnor i mansdominerade yrken. Den typen av åtgärder vill vi flytta över också till den kommunala och den enskilda arbetsmarknaden. Det är inget universalmedel men ett instrument och ett konkret förslag. Det har vi arbetat för på den statliga sektorn och det vill vi nu pröva också på de kommunala, kooperativa och enskilda arbetsmarknaderna. Så skulle en lagstiftning mot könsdiskriminering kunna utformas. Vad är det för fel med detta förslag? Är vänsterpartiet kommunisterna emot det, eftersom ni talar så föraktfullt om en lagstiftning på detta område?

Jag kunde inte uppfatta att Inga Lantz hade några speciellt nya och geniala förslag då det gällde att komma bort från uppdelningen i manlig och kvinnlig arbetsmarknad. Det var med förlov sagt ganska välkända tongångar. Mycket är redan under arbete, även om det kunde gå fortare.

Några nya konkreta idéer var det knappast fråga om.

Jag skall avsluta mitt anförande med att inbjuda till konstruktiv oppositionspolitik på ytterligare en punkt. Jag ser att förutvarande socialministern Sven Aspling står på talarlistan. Vi hade ett meningsutbyte i valrörelsen beträffande vårt förslag om ett husläkarsystem, där alla människor skulle höra till en viss läkare. Då avfärdade Sven Aspling det förslaget med några ganska kortfattade fraser. Det vore intressant och värdefullt om han här i kväll ville ta upp en diskussion om denna fråga.

Fru LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Gabriel Romanus sade att de två föregående talarna hade den inställningen att bara socialdemokraterna kan driva jämställdhetsarbetet. Jag vet inte om Inga Lantz håller med om detta. På hennes inlägg lät det inte så. Inte heller vi har haft den uppfattningen.

Att delegationen fick en socialdemokratisk sammansättning berodde på att vi ville finna en arbetsform, där det var möjligt att få in jämställdhetsfrågorna så tidigt som möjligt i regeringens förberedelser i olika avseenden. I de olika departementens propositioner ville vi ha möjlighet att lägga jämställdhetssynpunkter redan på ett tidigt förberedelsestadium. För att det skulle vara möjligt måste delegationen ha samma politiska färg som regeringen.

Gabriel Romanus tog upp deltidssarbetet, och jag tycker kanske att det är litet förmätet när han säger att vi inte har ägnat oss åt det problemet. Vi har gjort det under lång tid, men vad vi inte har velat hänga med på är ett allmänt krav om fler deltidssarbeten för de bättre avlönade. Det är i och för sig ingenting som man behöver motsätta sig, men det är inte det som är det verkligt stora problemet.

Mer än 600 000 kvinnor förvärvsarbetar i dag på deltid. Deltidsarbete är vanligare bland äldre kvinnor än bland de yngre. Vi vet att många av de deltidssarbetande kvinnorna inte frivilligt har valt den arbetsformen, utan de har gjort det av yttre tvång av olika slag. Vi vet att många av de deltidssarbetande kvinnorna har en sämre ställning än heltidssarbetande, mindre möjligheter att få vara med i utbildning, mindre möjligheter till befördran, många gånger en osäker och otrygg anställningsform.

Det är dessa för de stora grupperna av deltidssarbetande kvinnor viktiga frågor som vi i delegationen har tagit oss an. Vi har gjort upp konkreta förslag till förbättringar, och jag hoppas, som jag sade i mitt tidigare inlägg, att den borgerliga regeringen nu kommer att förverkliga de förslagen. Vi har inte den praktiska möjligheten att göra det på samma sätt som tidigare, men vi kommer att driva på i de här frågorna.

Jag tog inte upp själva lagstiftningen, och jag vill bara helt kort säga att jag inte tror att lagstiftning är ett särskilt effektivt medel för att driva jämställdhetsarbetet. Jag ser de praktiska konkreta åtgärderna, vilka många gånger måste innebära en särbehandling av kvinnorna, som det verkliga medlet, en särbehandling därför att kvinnorna i dag många gång-

er har en sämre ställning än männen. Vi behöver t. ex. inom arbetsmarknadspolitiken ge kvinnor en bättre service än vad vi ger männen. Självfallet är en arbetssökande kvinna, som har varit hemarbetande under kanske tio à femton år mycket mer osäker om sitt yrkesval och behöver mycket mera hjälp än en man som kommer in på arbetsförmedlingen och som känner till arbetsmarknaden. Han har kanske blivit arbetslös och har problem, men han har ändå en annan baskunskap än många av de kvinnor som nu besöker våra arbetsförmedlingar. Det är helt enkelt särskilda åtgärder som ibland behövs. Det är konkreta positiva åtgärder av det slaget som vi har försökt att medverka till i delegationen.

Gabriel Romanus sade att jag angrep den borgerliga regeringsdeklarationen bara på en punkt. Låt mig säga avslutningsvis att den borgerliga regeringsdeklarationen i själva verket innehåller väldigt litet som rör jämställdheten. Det finns ingenting i den borgerliga regeringsdeklarationen som tyder på att man verkligen har förstått att jämställdhet kräver samhällsförändring.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Gabriel Romanus sade att den nya regeringen skall arbeta för bättre villkor för deltidsarbete. Det är väl känt att kvinnor arbetar deltid. Hela 40 % av de förvärvsarbetande kvinnorna arbetar deltid mot bara 2 % av männen.

Varför har då kvinnor i så stor utsträckning deltidsarbete? Jo, de är helt enkelt tvingade till det. Deltidsarbetet är en nödlösning, därför att samhället har ställt upp så dåligt ur olika aspekter. Man har inte klarat barnomsorgen, man har inte klarat bostadsfrågan, man har inte klarat servicen, man har inte klarat kommunikationerna. Vi vet vilka det är som drabbas av dåliga kommunikationer och dåliga bostadsområden. Det går ut över kvinnorna i deras roll som kvinnor så att säga.

Det går inte att försörja sig på ett deltidsarbete, och det är alltså inte möjligt att den vägen nå ekonomisk jämställdhet.

Ifrån vpk:s sida har vi inte gått emot en lag om könsdiskriminering, men vi säger att en lag i och för sig inte löser några problem om den inte kopplas ihop med konkreta åtgärder. Jag efterlyser fortfarande de konkreta åtgärder som jag tycker borde vara tillkopplade när man pratar om jämställdhet. Fortfarande saknas åtgärder på arbetsmarknaden. Det saknas åtgärder för att trygga en bra barnomsorg och för en arbetstidsförkortning som vi vet skulle ha stor betydelse. Det saknas åtgärder för att förändra den bostadspolitik som förs i dag.

Jag tycker att herr Romanus kan återkomma om detta.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju oroande att Anna-Greta Leijon anser att det blir sämre jämställdhetsarbete när fler partier än de som sitter i regeringen är med i arbetet.

Nu har regeringen beslutat att den kommitté där både socialdemokrater

och kommunister är med skall vara en delegation för jämställdhet. Jag hoppas verkligen att socialdemokraterna inte kommer att sabotera jämställdhetsarbetet på något sätt. Jag tror det inte, men hennes uttalande kan ju inte tolkas på något annat sätt än att det helst bara bör vara regeringspartier med i delegationen. Jag tror alltså att hon har fel.

När det gäller deltidsarbete är det som ni nu föreslagit i delegationen sådant som vi har arbetat för och begärt här i riksdagen i många år. Vi har t. ex. begärt att de deltidsarbetande skulle få samma rätt till semesterersättning. Det är ett konkret förslag, som inte handlar om någonting annat än enkel rättvisa, men som det satt väldigt långt inne att få er med på.

Inga Lantz frågar: Varför arbetar människor deltid? Det mest uppenbara skälet när det gäller människor med små barn är att de inte orkar arbeta heltid. Då är de ju inte hjälpta av allmänt tal, utan av att man stärker deras ställning på arbetsmarknaden. Man kan gärna korta ner arbetstiden för alla, men man bör framför allt göra det snabbare för dem som behöver det mest. Det har vi föreslagit, men det har ni tyvärr inte varit så intresserade av.

Jag fick inte riktigt besked. Är vpk för eller emot att man ger de deltidsarbetande rättvisa? Det var så mycket negativa tonfall här om deltidsarbete så man kan nästan undra. Jag trodde att vpk var för att de deltidsarbetande skulle få rättvisa i olika avseenden, för att vi skulle stärka deras ställning.

Jag gav faktiskt ett konkret exempel på åtgärder för jämställdhet på arbetsmarknaden. Jag pekade på det maskineri som vi nu inrättat på den statliga sidan för att få fler kvinnor i manliga jobb och fler män i kvinnliga arbeten. Vi vill ha ett liknande maskineri på den kommunala, kooperativa och enskilda arbetsmarknaden. Är vänsterpartiet kommunisterna för eller emot det?

I den mån tiden medger det, är jag gärna med om att vid andra tillfällen gå in på en diskussion om också andra saker, men detta är ett konkret förslag, som Inga Lantz efterlyste.

Regeringsdeklarationen är inte så utförlig i alla detaljer, men det är den mest utförliga regeringsdeklaration den nu levande svenska generationen har sett, och den är i varje fall lika utförlig som den oppositionsdeklaration socialdemokraterna har avgivit. Jag tror alltså att den är ett bra underlag för diskussionen här i dag.

Slutligen en fråga till Anna-Greta Leijon som representerar Stockholms län: Är den oppositionspolitik som vi har att vänta här i riksdagen av samma slag som den oppositionspolitik socialdemokraterna har presterat i Stockholms läns landsting?

Fru LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Stockholms läns landsting tycker jag skall diskuteras i Stockholms läns landsting och med dem som arbetar där.

Herr Romanus anser att vad jag sade om delegationen är oroande och

frågade om vi skall sabotera jämställdhetsarbetet.

Jag avslutade mitt inlägg tidigare med att säga att socialdemokratin kommer i oppositionsställning att driva jämställdhetsfrågorna vidare. Men man måste ju arbeta med dessa frågor på många olika plan. Vad jag försökte förklara, fast jag hade kort tid på mig, var att inom kanslihuset är det svårt att ha en parlamentarisk delegation som arbetar. Låt mig ta ett enda konkret exempel på hur den gamla jämställdhetsdelegationen jobbade.

På hösten tog vi in anslagsäskanden från de olika myndigheter som vi betraktade som viktigast för jämställdhetsfrågorna. Vi gick igenom dem punkt för punkt och vände oss sedan till de olika departementen och sade: Vi vill vara med och diskutera när ni skall ta upp de här frågorna med finansdepartementet. Vi vill lägga fram våra synpunkter på avvägningen av den frågan. Det kunde vi göra, men det skulle förvåna mig om den borgerliga regeringen lät mig och andra i jämställdhetskommittén få full insyn i hela sitt budgetarbete. Vi tyckte att jämställdhetsfrågorna måste bevakas på ett systematiskt sätt i de olika departementen och det gjorde delegationen. Vi kommer att jobba för jämställdheten. Vi har ingenting emot att samverka, och, som Olof Palme sade i går, vi skall gärna hjälpa till så att folkpartiet kan driva sin politik. Man har ju två bröder i regeringen som kanske inte alltid har lagt fram några mer framträdande förslag när det gäller jämställdhetsfrågorna, så folkpartiet kanske behöver den här hjälpen.

Herr Romanus har läst den socialdemokratiska politiska deklARATIONEN dåligt. Om han jämför den med sin borgerliga regerings deklARATIONEN skall han finna att det både när det gäller utrymme och när det gäller konkretion står betydligt mer i den socialdemokratiska deklARATIONEN om frågor som rör jämställdhet mellan män och kvinnor.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus sade att kvinnor inte orkar arbeta heltid, och därför arbetar de deltid.

Då tycker jag att man måste analysera varför kvinnor arbetar deltid. Det är förstås bl. a. därför att det fattas daghem, det fattas god utbyggd barnomsorg, resvägarna är så långa och kommunikationerna så dåliga. Det är fortfarande kvinnorna som har huvudansvaret för hem och barn. Det finns alltså en massa olika orsaker som motarbetar kvinnorna när det gäller att förvärvsarbeta.

Arbetsdagens längd är också en faktor man måste ta med i beräkningen. Men att, som folkpartiet och regeringen föreslår, tillämpa sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar får en negativ effekt på jämställdhetsfrågan. Man har all anledning förmoda att det blir kvinnorna som blir de s. k. sextimmarsmänniskorna, och på det viset förstärker man kvinnans könsroll och motarbetar jämställdheten.

Sedan frågade herr Romanus huruvida vpk arbetade för rättvisa åt deltidsarbetande. Det gör vi. Det kan inte herr Romanus vara okunnig

om. Vi har krävt att de som arbetar deltid skall få ta del av de sociala förmåner som de nu är utestängda från.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att jag drar upp erfarenheterna från Stockholms läns landsting beror på att de belyser socialdemokratisk oppositionspolitik. Jag drar mig till minnes att en och annan socialdemokratisk talare, bl. a. Olof Palme, ibland här i riksdagen tagit upp den regeringspolitik som förts i Stockholms läns landsting. Jag tänkte att Anna-Greta Leijon, eftersom hon representerar Stockholms län, kunde ge oss det enkla beskedet om den oppositionspolitik som förts i landstinget är typisk för vad vi har att vänta här i riksdagen. Socialdemokraterna kommer som oppositionsparti också att ha ögonen på sig i det fortsatta arbetet. Vill man inte ge något svar på den punkten får väl även det anses vara ett svar.

Jag betonar återigen att jag inte alls tror att socialdemokraterna kommer att sabotera jämställdhetsarbetet. Men när Anna-Greta Leijon säger att det blir svårt att ha en parlamentarisk delegation – en delegation som även representerar icke regeringspartier – finns det bara en enda slutsats att dra för Anna-Greta Leijons egen och socialdemokraternas del, och det är att arbetet tydligen kommer att underlättas om de lämnar delegationen. Jag tror inte det. Jag tycker det är bra att de är kvar, men med den utgångspunkt Anna-Greta Leijon har, är bara den slutsatsen möjlig. Om ni vill underlätta arbetet så se till att bara regeringspartierna är kvar i delegationen. Det kan ni ju lätt ordna.

Inga Lantz sade att man måste analysera varför vissa personer, och då mest kvinnor, arbetar deltid. Så nämnde hon som första punkt att det fattas daghemsplatser, men jag undrar om det verkligen är en riktig analys. Även om det finns daghemsplats, är det ganska jobbigt att arbeta heltid och ha ansvar för barnen, om man är en ensam förälder eller om båda föräldrarna förvärsarbetar. Självfallet är det viktigt att vi bygger ut daghemsplatserna, men det hjälper inte när det gäller det här problemet. Därför måste de som har små barn få en chans till kortare arbetstid.

Det är klart att problemet kan lösas genom att alla får kortare arbetstid, men vi vet ju att detta kommer att ta sin tid. Det kostar pengar, det tar av det gemensamma löneutrymmet. Vi vet ju att de förvärsarbetande också vill ha reallönehöjning i pengar. Vår ståndpunkt har därför varit: Sätt gärna upp ett mål för kortare arbetstid för alla, men se till att de som behöver det mest får det snabbare. Säger man nej till detta, som vänsterpartiet kommunisterna gör, betyder det bara att man hänvisar kvinnorna – för det blir ju fråga om dem i det här fallet, oavsett vad Inga Lantz och jag vill – till att i stället ta de deltidsarbeten som hon tycker så illa om. Får de inte förkortad arbetstiden på sin ordinarie arbetsplats, tar de deltidsarbete med dess nackdelar.

När man säger nej till snabbare rätt till kortare arbetstid för småbarns-föräldrarna, väljer man med berått mod att bevara den situation som

Nr 19

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

vi har i dag. Det är att låta det bästa vara det godas fiende. Det är kanske typiskt för kommunismen men inte för liberal reformpolitik.

Herr tredje vice talmannen anmälde att fru Leijon och fru Lantz anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Regeringsförklaringens avsnitt om familjepolitik ger inledningsvis ett intryck av att den tidigare regeringens linje skall fullföljas. Man skriver att familjepolitiken skall främja valfrihet och jämställdhet, men man säger ingenting om att ekonomisk utjämning och solidaritet mellan generationer och befolkningsgrupper bör få vara ledstjärnan i familjepolitiken. Så det finns skillnader.

Deklarationen betonar en utbyggnad av allmänna barnbidrag och vårdnadsbidrag, och det talas om en rätt till kortare arbetstid, dock utan att det förklaras hur inkomstbortfallet skall ersättas. Detta ger klara besked om att en jämlikhet i barns uppväxtvillkor som skapas genom att främst familjer med lägre inkomster får ett rejält stöd kanske inte blir lika självklar för den nya regeringen som den var för den tidigare socialdemokratiska regeringen.

Det framgår inte heller av deklARATIONEN att det är självklart att föräldraskap och omvårdnad av minderåriga barn skall kunna förenas utan att det blir ekonomiska avbräck för familjerna. Dessa deklARATIONER från den nya regeringen måste oro barnfamiljerna.

Vid förra riksmötet lämnade jag en motion om en förnyad undersökning av den ekonomiska situationen för alla kategorier av barnfamiljer med hänsyn tagen till inkomster, skatter och avgifter samt till den inverkan som olika stödformer till familjerna kan ha på det konsumtionsutrymme som står till förfogande för familjerna per barn räknat. Socialutskottet behandlade motionen välvilligt och framförde den goda idén att en analys av detta slag kanske kunde ingå i varje års budgetproposition. Det skulle vara välkommet om den nya budgetministern, som ju tidigare i utredningar medverkade i det familjepolitiska reformarbetet, ville ta upp den tanken i årets budgetproposition. Om man nämligen tänker införa vårdnadsbidrag, borde en sådan ekonomisk analys som den jag nämnde i motionen kunna ge klart besked om vad det ger för resultat för olika barnfamiljer. Det tycker jag bör vara angeläget att upplysa om.

Av ett uttalande av socialministern på ett partimöte har det framgått att framtida familjepolitiska reformer, bl. a. frågan om vårdnadsbidrag, skall beredas i en arbetsgrupp. Vi vet ingenting i detalj om de riktlinjer arbetsgruppen skall arbeta efter, och frågan om vårdnadsbidrag, som fick så stor plats i valrörelsen, är därför nu mörklagd för de icke invigda. Av den förra regeringens förslag om en med ytterligare fem månaders ersättningstid utbyggd föräldraförsäkring återstår i regeringsdeklARATIONEN endast två månaders ny ersättningstid. Skall detta vara ett exempel på att det familjepolitiska reformarbetet fortsätter? Kan en så intresserad

familjepolitiker som Gabriel Romanus från folkpartiet verkligen vara positiv till en på detta vis sänkt reformtakt?

Gabriel Romanus var nyligen uppe i talarstolen och klagade på oppositionen. Men jag skulle vilja fråga: Hur skall vi bedriva en konstruktiv opposition redan nu när t. ex. inom socialpolitiken och familjepolitiken inga detaljerade riktlinjer för politiken finns i regeringsdeklarationen? Herr Romanus har i talarstolen här mest talat om vad som hänt i Stockholm. Jag tycker att han mer skulle ha talat om vad som bör hända i framtiden i regeringens kansli. Det skulle ha gett oss litet vägledning i vår opposition.

Vi kommer från socialdemokratiskt håll att noggrant bevaka hur reformtaktan blir. Om det grundläggande löftet i regeringsdeklarationen inte uppfylls inom rimlig tid blåser vi gärna till strid.

Jag skulle även vilja ta upp frågan om den kommunala socialvården. Frågan om innehållet i och organisationen av den kommunala socialvården har de senaste åren blivit ett kärt debattämne, mer i tidningsspalter och böcker än i riksdagens talarstol. Från de grupper som har sitt dagliga arbete i socialvården har högljudda opinioner framträtt och krävt en socialvård utan tvång. Den parlamentariska tystnaden beror på att utredningsarbete har pågått under många år. Ett principförslag om socialvårdens mål och medel har remissbehandlats och nu ligger utredningsarbetet nära sin avslutning – ja, vissa delar av socialutredningens förslag finns redan i korrektur.

Och nu – efter socialutredningens tidräkning en minut i tolv – har socialministern ombett utredningens ordförande att utforma ett alternativförslag på en viktig punkt, nämligen i frågan om tvångsvis omhändertagande av vuxna personer på enbart sociala eller socialmedicinska grunder.

Demokrati och frihet bör också breddas i det sociala arbetet. Det är en fråga som berett socialutredningen mycket arbete. Att man nu – i utredningens sista arbetstygda månader – lägger in nya utredningskrav kan av mig bara tolkas som ett sätt att ikläda en reservation från visst borgerligt håll en mer smaklig klädsel som utredningens alternativa förslag, en reservation som av vissa skäl inte blev möjlig. Därmed vill man troligen också söka ge sken av en borgerlig enighet som inte var så helgjuten.

Ett sådant förfaringssätt känns som ett svek för de ledamöter och experter i utredningen som sökt få så stor anslutning till den nuvarande utformningen av utredningens förslag på denna punkt att de gett avkall på vissa egna uppfattningar för att nå så stor enighet som möjligt. Situationen känns olustig. Det är tragiskt för den svenska socialvården att förslag till ny socialvårdslagstiftning skall fördröjas några månader eller kanske ett halvår. Utredningsarbetet har redan tagit lång tid.

Otåligheten inom socialvården är stor och osäkerheten medverkar till att alla satsningar inom den sociala sektorn på kommunalt håll blir tveksamma eller helt uteblir. Detta är till stor skada för de människor som

socialvården har att betjäna.

Jag känner inte till någon utredning som är så efterlängtdad och förhandsdiskuterad som socialutredningen. Den nya regeringen tar på sig en stor skuldbörda, om kraven på ytterligare utredning skulle komma att fördröja förslaget till en ny sociallagstiftning.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Några ord till fru Lundblad beträffande påståendet om att jag skulle fördröja socialutredningens arbete. Jag skall öppet berätta vad jag har talat om när man från tidningshåll har frågat mig om detta.

Jag fick besked om att socialutredningen inte kunde hålla sin tidsplan, som innebar att betänkandet skulle komma före årsskiftet, utan att betänkandet inte skulle komma att framläggas förrän under första kvartalet. Jag tog då ett samtal med ordföranden Thure Andersson och frågade, om det inte fanns möjligheter att hålla den tidsplan som var uppgjord. Det visade sig att detta var omöjligt med hänsyn till det stora arbete som återstod.

Vid samma tillfälle ställde jag också frågan om det fanns möjligheter att göra upp ett alternativt förslag grundat på utredningens enhälliga principbetänkande, och på den frågan fick jag ett jakande besked. Det är mitt svar på det tal som förekommit om hemliga direktiv. Detta innebär inte att utarbetandet av ett alternativt förslag kommer att fördröja arbetet. Det blir fördröjning i förhållande till den tidsplan som var utarbetad inom departementet, men socialutredningen hade ändå inte kunnat lägga fram sitt betänkande inom avsedd tid.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam mot fru Lundblad för att hon ställde frågan om reformtakten när det gällde föräldraförsäkringen. Jag kan förstå att många har uppfattat saken så, att den Fridhska arbetsgruppen talar om en förlängning med fem månader, medan regeringsdeklarationen talar om en förlängning med två månader. Men det är inte fråga om någon sänkning av reformtakten, utan förklaringen är den att de två dokumenten avser två olika tidsperioder. Regeringsdeklarationen talar om vad som skall hända under den kommande valperioden, medan den Fridhska arbetsgruppen behandlar vad som skall ske under en längre period. Men för den kommande valperioden är det fråga om samma reformtakt i båda fallen. Det är utgångspunkten för mitt stöd till regeringsdeklarationen i detta avseende.

Fru Lundblad var vidare ledsn över att jag klagade på oppositionen. Hon frågade: Hur skall vi kunna bedriva en konstruktiv opposition utan att få besked på olika punkter? Jag anser, som jag sade, att både regeringen och oppositionen skall ha en chans att anpassa sig till sin nya situation. Men jag påpekade också att det, om oppositionen utgår från en attityd av ofelbarhet, av att hela valutgången bara beror på att de andra använt sig av tjuvtricks och att inga fel finns på den egna sidan, inte blir en

konstruktiv opposition. Om man bara skyller på att det var en skrämselfpropaganda mot socialismen och mot kärnkraften som försakat den politiska utveckling som vi har sett sedan 1969, tror jag inte att man har någon god utgångspunkt för en konstruktiv debatt. Jag nämnde också som ett avskräckande exempel de kommentarer som gjorts till situationen i Stockholm och den oppositionspolitik som socialdemokraterna under tio år bedrivit i Stockholms län. Men jag håller självfallet med om att den konstruktiva debatten i sakfrågor här i riksdagen i många fall kommer att äga rum sedan regeringen lagt fram mera utarbetade förslag.

Fru LUNDBLAD (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna tacka socialministern för det besked han gav angående socialutredningens tilläggsuppdrag. Det är ju vanligt att ett sådant uppdrag till en utredning tillställs ledamöterna skriftligen, vilket alltså inte skett i detta fall. Därför är det inte så konstigt om osäkerhet har rätt om vad uppdraget skulle innebära. Jag hoppas socialministern får rätt i sina förmodanden att tilläggsdirektiven inte kommer att fördröja socialutredningens arbete, men att dessa kommer att leda till en stormig opinion råder det inget tvivel om. Bara detta kommer att innebära att det blir svårare för socialutredningen att arbeta.

Till herr Romanus skulle jag vilja säga att för barnfamiljerna måste beskedet om att föräldraförsäkringen enbart skall byggas ut med två månader komma att uppfattas som en försvagning av reformtaktan. Det finns ingen möjlighet för barnfamiljerna att av regeringsdeklarationen utläsa vad de skall få i stället. Frågan om vårdnadsbidrag är bara nämnd och sedan har den lagts på utredning i en arbetsgrupp om vars direktiv och sammansättning ingen vet någonting.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Det är riktigt att jag inte meddelat detta skriftligen till utredningens ledamöter. Men enligt uppgift har ordföranden meddelat detta, och utredningen hade ingenting emot att ta fram ett sådant alternativ. När detta skall ut på remiss tror jag att det är värdefullt att de olika remissorganen har möjligheter att väga två alternativ mot varandra.

Jag vill ännu en gång understryka, fru Lundblad, att detta alternativ bygger på det enhälliga utlåtande som socialutredningen lämnade i sitt principbetänkande.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det besked som barnfamiljerna har fått av den nya regeringen är att för den kommande valperioden skall lika stor förbättring komma till stånd av föräldraförsäkringen, som enligt det socialdemokratiska förslaget. Något besked om vad som kan hända efter 1979 ges inte i den här regeringsdeklarationen och det är kanske för mycket begärt.

Samma innehåll beträffande reformtaktan gäller under den kommande valperioden. Det är ett konkret besked som ges i regeringsdeklarationen.

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

Fru ANDRÉ (c):

Herr talman! Delat ansvar – lika villkor. Så kan man kort sammanfatta målsättningen för arbetet med jämställdhet mellan kvinnor och män. Delat ansvar – lika villkor i samhällsarbetet, i arbetslivet och i hemarbetet. För att kunna uppnå en reell jämställdhet har dessa tre områden lika stor betydelse. Därför måste nu arbetet drivas vidare på olika vägar. Ansvar för det fortsatta jämställdhetsarbetet vilar på samhällets beslutande organ, på arbetsmarknadens parter men också på oss alla som enskilda individer.

I regeringsdeklarationen har det inledningsvis slagits fast att "Jämställdhet mellan kvinnor och män är en självklar utgångspunkt för regeringens politik". Här har klart uttalats att inom de områden där politiska beslut i riksdagen påverkar utvecklingen är jämställdhet en självklar utgångspunkt för den nya regeringen. Det kan i detta sammanhang också vara värt att notera att jämställdheten inom regeringen nu ökat eftersom antalet kvinnor ökat. För att uppnå ett samhälle där kvinnor och män har delat ansvar och lika villkor krävs åtgärder på många plan. Ett grundkrav är rätten till arbete. Den sammanhänger med den ekonomiska och sociala tryggheten, med möjligheterna att vara en självständig individ med det egenvärde varje människa har. Ekonomiskt oberoende är den viktigaste förutsättningen för jämställdhet.

När det gäller möjligheten att få ett yrkesarbete föreligger i dag stora skillnader mellan olika regioner. För att man skall kunna skapa en jämn sysselsättning i hela landet krävs en helhjärtad satsning på regionalpolitik. Kvinnor och män måste ha samma möjligheter till ett arbete oberoende av var de bor i landet. Det är endast i ett decentraliserat samhälle som detta kan förverkligas.

Arbetslivets villkor måste utformas så, att kvinnor och män har samma möjligheter att förena yrkesarbete med arbetet i hemmet. Förhållandet på arbetsmarknaden i dag visar att det för barnfamiljerna finns stora svårigheter att förena ett yrkesarbete på heltid med en trygg omsorg om barnen. Många väljer därför att förkorta sin arbetstid. I regeringsförklaringen heter det:

"Småbarnsföräldrar ges lagfäst rätt till kortare arbetstid och förlängd tjänstledighet. --- Stödet" – till småbarnsföräldrar – "utformas så att det främjar valfrihet och jämställdhet."

Det är ett klart ställningstagande till hur arbetet skall föras vidare.

Det är emellertid inte bara i riksdagen och genom riksdagsbeslut som jämställdheten påverkas. Arbetsmarknadens parter har också sitt stora ansvar. Vi kan konstatera att toppskiktet inom både LO och SAF består av uteslutande män. Givetvis har dessa män en skyldighet gentemot medlemmarna i resp. organisation att driva kraven på jämställdhet. Kvinnorna utgör en stor andel av deras medlemmar. Det är dock i högsta grad förvånande att dessa organisationer anser sig ha råd att undvara den erfarenhetskapacitet som kvinnorna utgör också på de mera ansvarsfulla posterna.

Kanske kan det vara dags för arbetsmarknadens parter att ställa frågan: Hur skall vi kunna uppnå ett arbetsliv med samma möjligheter och samma villkor för kvinnor och män? Det gäller att analysera orsakerna till att vi i dag inte har en verklig jämställdhet på arbetsmarknaden. Om man gör en sådan analys, är jag säker på att en av anledningarna står att finna i gamla fördomar. Vi sitter fast i gamla könsrollsmönster som grundläggs i tidiga barnår. Det gäller för oss alla att bli medvetna om våra fördomar för att kunna bryta förlegade tänkesätt. På senare år har det börjat växa fram en debatt kring dessa frågor. Man vill ifrågasätta våra könsroller, och det är en glädjande utveckling. Det gäller att påverka våra attityder och angripa våra fördomar.

Inom Centerns kvinnoförbund, som är den största kvinnoorganisationen med nära 75 000 medlemmar, har vi på olika sätt sökt väcka debatt och bilda opinion kring jämställdhetsfrågorna. Den senaste åtgärden är att vi har haft en arbetsgrupp som ingående analyserat barnböcker från könsrollssynpunkt. Våra beteendemönster påverkas av intryck och förebilder från den stund en människa föds.

Vi ser alltså barnboken som ett led i denna påverkansprocess. Vår arbetsgrupp, som analyserat barn- och ungdomsböcker, har kommit till den slutsatsen att vi i dag har en hel del sådana böcker som utgör en risk för att det traditionella könsrollsmönstret befästs och förstärks. Vi kommer nu att följa upp denna rapport genom ett åtgärdsprogram.

Detta var ett exempel på hur vi inom centerns kvinnoförbund medverkar i opinionsbildande syfte. Vi försöker att på olika plan i praktiskt handlande arbeta för jämställdhet.

Att vi nått vissa resultat är bl. a. kvinnorepresentationen i den nyvalda riksdagen bevis för. Centern har den största procentuella andelen kvinnor, 27,9 %. Samma glädjande resultat ser vi också i landsting och kommunfullmäktige. Det finns anledning att påminna om detta eftersom man ibland vill ifrågasätta centerns inställning i jämställdhetsarbetet.

I stället för att tala vitt och brett försöker vi genom praktiskt handlande och genom opinionsbildning verka för att frågan förs framåt. Man når inga resultat genom slagord – de må vara aldrig så välformulerade. Det är genom målmedvetet och enträget arbete vi kan nå fram till ett samhälle där kvinnor och män har samma ansvar och samma villkor.

Herr talman! Jag lyssnade med intresse på det anförande som Anna-Greta Leijon höll före middagsuppehållet. Avslutningsvis lovade hon att bevaka den nya regeringens fortsatta jämställdhetsarbete. Det är bra. Då kan vi på det här området förvänta oss en konstruktiv oppositionspolitik. Det sades vidare att socialdemokraterna skulle fortsätta sitt arbete för jämställdhet. Detta lovar gott för framtiden. Jag vill också gärna uttala mitt erkännande för det arbete som utförts i jämställdhetsdelegationen. Men jag blev beklämd när jag hörde Anna-Greta Leijon säga – i föraktfull ton – att socialdemokraterna skulle hjälpa folkpartiet i kampen för jämställdhet mot de andra regeringspartierna. Socialdemokraterna har satt sin stämpel på centern, och då är själva sakfrågan utan betydelse.

Visst kan jag förstå att det ställs många förväntningar på den nytillträdda regeringen och att man otåligt väntar på förändringar. Men är det inte rimligt att den får någon tid på sig?

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Socialdemokratin har i decennier drivit en konsekvent och målmedveten socialpolitik, som steg för steg vidgat och fördjupat tryggheten för människorna. Vi har ofta stött på hårt motstånd från de borgerliga partierna, men vi har i gengäld kunnat räkna med ett helhjärtat stöd från den fackliga rörelsen. Det gäller inte minst den stora ATP-reformen.

Låt mig bara här i punkter nämna några av 1970-talets stora socialpolitiska reformer – reformer som vi i varje fall hittills betraktat som självklara rättigheter även om de i flera fall vid genomförandet möttes av borgerlig ovilja och misstro:

Den reformerade förtidspensioneringen, den sänkta pensionåldern, de höjda folkpensionerna och beslutet om rörlig pensionsålder genom bl. a. delpension.

De enhetliga, låga avgifterna vid läkarvård, den nya sjukvårdslagstiftningen och prioriteringen av den öppna distriktsläkarvården.

Beslutet om allmän tandvårdsförsäkring och utbyggd folktandvård.

Beslutet om sjukpenningsreformen då bl. a. kompensationen höjdes till 90 % av lönen och sjukpenningen blev pensionsgrundande.

De förbättrade bostadsbidragen och barnbidragen och genomförandet av den viktiga föräldraförsäkringen.

Den allmänna förskolan för alla sexåringar och den nya lagen om barnomsorgen och utbyggnadsplanen för daghem och fritidshem, som gäller fr. o. m. i år.

Det ökade statliga stödet till social hemhjälp och färdtjänst och andra omfattande insatser för handikappade.

Den nya lagen om arbetsskadeförsäkring som beslutats i år.

Dessa reformer är exempel på en socialdemokratisk socialpolitik som har kraven på jämställdhet och allas rätt till trygghet som grund.

Med dessa reformer har vi kommit en god bit på väg, men vi hade inte nått några slutmål. Låt mig slå fast: Socialdemokratin kommer även i oppositionsställning att se till att socialpolitiken blir en av politikens huvudfrågor. Vi kommer att fortsätta att driva på utvecklingen. Vi kommer att göra vad vi kan för att det socialpolitiska reformarbetet inte skall avstanna.

På den borgerliga regeringens bord ligger en rad långt förberedda reformförslag, som har utarbetats av den socialdemokratiska regeringen. Med oro frågar man sig vilket öde dessa reformförslag kommer att möta.

Det gäller bl. a. tandläkarutbildningen, uppföljningen av arbetsskadeförsäkringen, alkoholpolitiken, besvärsorganisationen för socialförsäkringen, sjukgymnasterna och sjukförsäkringens ersättningsregler för den offentliga sjukvården – för att inte tala om den stora familjepolitiska

reform som inom kort skulle ha lagts fram i en proposition av den socialdemokratiska regeringen.

Och hur blir det med den viktiga socialvårdsreform som socialutredningen i stort sett var färdig att lägga fram? Socialminister Gustavsson uttalar den ena dagen att han ställer sig bakom de direktiv och riktlinjer som socialutredningen har arbetat efter. Men efter några dagar – sedan socialministern tydligen talat med den biträdande socialministern – får vi höra att han gett utredningen i uppdrag att tvärtemot de gällande direktiven lägga fram ett konservativt präglat alternativ med tvångsåtgärder inbyggda i socialvårdslagstiftningen.

Vad som här håller på att hända i en viktig social fråga är uppenbarligen att landets socialminister viker sig för de konservativa krafter som nu har dragit in i socialdepartementet. Det är uppseendeväckande att herr Gustavsson med sitt ansvar som socialminister över en natt i ett penndrag försöker stryka ett streck över den omfattande remissbehandling denna fråga redan har varit föremål för och de ställningstaganden som på grundval därav kommit till uttryck i utredningens direktiv.

Vilken socialpolitik den borgerliga regeringen kommer att föra vet vi annars inte mycket om. Ordsvallet i den borgerliga regeringsdeklarationen kan inte dölja den stora osäkerheten när det gäller viljan att skaffa fram de resurser som en social reformpolitik kräver. Jag har lärt mig att man inte driver social reformpolitik med vackra ord. Jag har lärt mig att sociala reformer blir verklighet först när man är beredd att också ta ansvaret för deras finansiering.

Var socialdemokratin står råder det inget tvivel om. Vi skall fortsätta arbetet att bygga ett samhälle som präglas av trygghet för alla, gemenskap mellan generationerna och jämställdhet mellan kvinnor och män. Vi är då också beredda att ta det ekonomiska ansvaret för dessa reformer. Vi skulle t. ex. inte ha tvekat att höja arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen för att slå vakt om den sociala trygghet som sjukförsäkringen inrymmer.

Vi vill tillgodose kraven på god vård av sjuka, god barnomsorg, hjälp och stöd till handikappade och äldre. Detta ställer krav på mer personal och en utbyggnad av den gemensamma sektorn.

Socialdemokratin kommer att slå vakt om tryggheten för de äldre och verka för fortsatta reformer. Vi kräver att långtidssjukvården byggs ut kraftigt under de närmaste åren. Särskilt måste personalsituationen förbättras, så att bättre arbetsförhållanden och goda förutsättningar för mänsklig gemenskap kan åstadkommas. Andra viktiga krav är en utbyggd hemsjukvård, hälso- och sjukvårdens öppna hälso- och sjukvården genom nya vårdcentraler fullföljs. Vi vill fullfölja planerna på en ny lagstiftning för socialvården och för hälso- och sjukvården med ökad uppmärksamhet på de förebyggande åtgärderna.

Den borgerliga regeringsdeklarationen visar att det är moderaterna som fått igenom sina viktigaste krav på hälso- och sjukvårdsområdet. Det

innebär att vi nu går mot ökad privatisering och minskat samhällsinflytande på vårdområdet. Plånbokens tjocklek skall tydligen på nytt få bli avgörande för vilken vård man skall få.

I stället för att skapa garantier för en väl fungerande vård på vårdcentraler och sjukhus skall man erbjuda de landstingsanställda läkarna möjlighet att öppna privatpraktik vid sidan av sin landstingsanställning. I stället för att slå vakt om folktandvården – som ger barn och ungdom helt kostnadsfri regelbunden tandvård – vill man ge privattandläkarna rätt att mot avgifter enligt tandvårdsförsäkringen ta hand om barn- och ungdomstandvården.

Dessa exempel visar hur den borgerliga regeringen – där moderaterna har ansvaret för hälso- och sjukvården – är på väg att ta ifrån samhället vårdresurser och hur man i stället vill satsa på privatvård. Denna politik är en god illustration till slagordet "sociala reformer utan socialism". Det är en politik som direkt äventyrar landstingens möjligheter att ge människor en god hälso- och sjukvård.

Vi tar bestämt avstånd från denna borgerliga politik som är starkt inspirerad av högerkrafterna. Vi kräver i stället att den pågående utbyggnaden av den närbelägna distriktsläkarvården fullföljs och att långtidssjukvården byggs ut kraftigt under de närmaste åren. Vi kräver garantier för att minst hälften av alla nya läkare tillförs distriktsläkarvården och långtidssjukvården. Utbyggnaden av distriktsläkarvården och långtidssjukvården måste vidare underlättas genom statens medverkan. Vi slår också vakt om tandvårdsförsäkringen och rätten för barn och ungdom till kostnadsfri, regelbunden tandvård genom folktandvården.

Socialdemokratin företräder en familjepolitik som förenar kraven på jämställdhet med kraven på ett barnvänligt samhälle. Efter herr Fälldins inledningsanförande i går står det klart att den borgerliga regeringen är på väg att plöttra bort den stora familjepolitiska reform som den socialdemokratiska regeringen utarbetat med starkt stöd av LO, TCO och SACO/SR. Folkpartiet, som före valet ställde sig bakom den socialdemokratiska regeringens förslag, har tydligen körts över av centern och moderaterna. Folkpartiet har tvingats överge det sammanhållna reformpaketet som den socialdemokratiska regeringen utarbetat. De öppna motsättningarna kvarstår mellan de borgerliga partierna i familjepolitiken när det gäller både denna fråga och de olika förslagen om vårdnadsbidrag. "Vi är överens om att vi inte är överens", har herr Ahlmark förklarat. Ett sämre utgångsläge i familjepolitiken kan man knappast tänka sig. Men jag hoppas att herr Romanus kommer att vara med oss och driva en konstruktiv oppositionspolitik mot centern och moderaterna då det gäller familjepolitiken.

Socialdemokratin står fast vid sina utfästelser till barnfamiljerna. Vi har i regeringsställning tillsammans med den fackliga rörelsen utarbetat en familjepolitisk reform som skulle ha lagts fram om några månader för att sedan börja förverkligas fr. o. m. den 1 januari 1978. Vi kräver att denna reform inte plöttras bort av de borgerliga utan genomförs i

sin helhet enligt det förslag som redan föreligger.

Vi kommer i oppositionsställning i riksdagen att begära ett fullständigt genomförande av denna familjepolitiska reform. Detta krav får stöd av den fackliga rörelsen, som i sina nyligen avgivna remissvar över betänkandet om ökade möjligheter till föräldrarledighet genom föräldraförsäkringen helt ställer sig bakom förslagen. Dessa krav från löntagarnas organisationer har den borgerliga regeringen tydligen planerat att decentralisera till papperskorgen.

Vi accepterar inte detta utan kräver att reformen genomförs etappvis med början den 1 januari 1978 och att den blir fullt genomförd inom en femårsperiod, dvs. fr. o. m. 1982. Reformen skall ge föräldrarna rätt till en ledighet – utöver de nuvarande sju månaderna i föräldraförsäkringen – som för varje barn motsvarar fem månaders ledighet. Den ökade föräldraledigheten med ersättning från föräldraförsäkringen skall kunna tas ut på det sätt som passar varje familj genom hel ledighet, sex timmars arbetsdag eller en på annat sätt förkortad arbetstid. Den nya rätten till föräldraledighet, som skall delas lika mellan föräldrarna, skall kunna utnyttjas fram till barnets första skolår. Reformen skall omfatta alla föräldrar: heltidsarbetande, deltidsarbetande, skiftarbetande, adoptivföräldrar och hemarbetande. Särskilda övergångsregler införs vid ikraftträdandet så att föräldrar med barn födda i januari 1971 eller senare får del av reformen med en ersättningsgaranti som är beroende av barnets ålder. Reformen skall utformas så, att alla föräldrar får lagfäst rätt till ledighet och rätt att hos arbetsgivaren begära den form av ledighet som de vill ha. Reformen skall ge samma ersättning under föräldraledigheten som den nuvarande föräldraförsäkringen. Reformen skall finansieras genom arbetsgivarnas socialförsäkringsavgift på samma sätt som den nuvarande föräldraförsäkringen.

Med den fackliga rörelsens fulla stöd kommer socialdemokratin att kämpa för genomförandet av denna familjepolitiska reform, som ger alla föräldrar mer tid för samvaro med barnen och som befrämjar jämställdheten mellan kvinnor och män.

Stödet till barnfamiljerna måste dessutom steg för steg förbättras genom ökade barnbidrag och ökat bostadsstöd. Utbyggnaden av barnomsorgen, med 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya platser i fritidshem på fem år, måste fullföljas. Utbyggnaden måste förenas med kraftfulla insatser för personalutbildningen.

Herr talman! Jag har i första hand tagit upp två frågor som är av stor betydelse i det socialpolitiska reformarbetet, hälso- och sjukvården och familjepolitiken. På dessa punkter har den borgerliga regeringsdeklarationen gett oroande besked. Tiden medger inte en mera ingående granskning av andra områden av socialpolitiken. Till dessa frågor får vi säkerligen anledning att återkomma.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Jag hade inte ämnat ta till orda i den här debatten, utan

jag hade tänkt koncentrera mig på att lyssna till de konstruktiva synpunkter som jag hoppades skulle komma från den förutvarande socialministern. Nu hedrades jag emellertid av herr Aspling med att han i sitt inlägg sade att de konservativa krafterna hade dragit in i socialdepartementet – och därmed underförstått tvånget. Eftersom det tydligen inte går att genom ett enda inlägg – socialminister Gustavssons – få slut på mytbildningen som idkas, skall jag ta några minuter i anspråk för att än en gång ta upp saken.

Jag har alltså varit ledamot av socialutredningen. Vi har i denna utredning varit rörande ense om att det gällde att göra den kommande socialvården, socialtjänsten, så positiv som möjligt från allas synpunkt. Vi var helt ense om att det gällde att på alla tänkbara sätt minimera tvånget. Men vi var också medvetna om att det i vissa fall inte fanns något alternativ till tvång. I vissa fall kunde tvånget trots allt behövas, och alternativet till tvång initierat av socialvården kunde i stället vara att kriminalvården tog över de vårdbehövande i ökande omfattning – detta trots att det under senare år varit en medveten strävan att överföra de vårdbehövande från rättsvården till socialvården och till sjukvården.

En i det avseendet enhällig utredning – samtliga sakkunniga med undantag av ett par experter – ställde sig bakom socialutredningens ställningstagande. När det gällde ett par nyanser anmälde jag en annan uppfattning. Vi fick en utomordentligt stark uppbackning av remissinstanserna: det stora flertalet kommuner, hela Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Läkarförbundet, nära nog samtliga länsrätter, socialstyrelsens majoritet, för att bara nämna några.

Fru Grethe Lundblad talade förut om sveket. Jag tror att jag i det sammanhanget kan ge uttryck åt den upplevelse vi hade i socialutredningen när förutvarande socialministern Aspling trots allt gav tilläggsdirektiv till utredningen, helt stick i stäv mot vårt enhälliga betänkande, mot den starkt övervägande delen av remissinstanserna.

Vad är det nu som har skett? Jo, man har försökt tillgripa den mest demokratiska av alla lösningar. Socialutredningen har lovat att lägga fram två alternativ: dels det alternativ som socialutredningen uppbackad av majoriteten av remissinstanserna lade fram, dels det alternativ som bygger på herr Asplings av en minoritet företrädda tilläggsdirektiv. Jag kan inte se något mera humant och demokratiskt än detta förfarande.

Nog om det. Sedan vill jag bara stryka under att i många andra frågor, inte minst inom den del av socialvården som jag nu har att ta ansvaret för, sjuk- och hälsovården, föreligger det en glädjande stor överensstämmelse mellan samtliga partier här i riksdagen. Skillnaden är väl främst den att vi på det här området vill ha mer av valfrihet och mer av kontinuitet än socialdemokraterna. Men jag hoppas att vi också framgent skall kunna ömsesidigt berika varandra just på det här området, som berör så oändligt många människor i vårt land.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talmän! Det som fick mig att begära ordet var herr Asplings uttalande att folkpartiet skulle ha blivit överkört i fråga om familjepolitiken. Jag måste säga att jag känner inte igen mig. Det var ju folkpartiet som var först av partierna med kravet på att småbarnsföräldrar skulle få rätt till kortare arbetstid och ersättning för inkomstbortfall i samband därmed. Vi har länge arbetat för det.

Vad fick vi då höra av socialdemokraterna när det förslaget framfördes? Jo, vi fick höra av Socialdemokratiska kvinnoförbundet, av ledamöter i denna kammare och av många andra att det där var en valfrihet som var en liberal fälla. Vi fick höra att man inte ville ha någon särlösning för småbarnsföräldrar osv. Vi tog en intensiv debatt på den här punkten, och så småningom övertygade vi socialdemokraterna om att man skulle gå in för valfrihet och att man skulle lägga fram ett förslag som var en särlösning för småbarnsföräldrar.

Det förslaget kom i våras och har sedan ytterligare preciserats i valrörelsen. Det förslaget har stora förtjänster och har även fört debatten vidare, det skall jag gärna erkänna, men i grunden var det ju en omsvängning – från talet om att valfriheten var en liberal fälla till uppfattningen att valfriheten är någonting bra. Det var en omsvängning från ett nej till särlösning till ett förslag om just en särlösning för småbarnsföräldrar. Vi hade alltså en viss framgång hos socialdemokraterna med vår opinionsbildning.

Studerar man regeringsdeklarationen finner man – som jag betonade för fru Lundblad när herr Aspling tydligen var ute – att för den kommande valperioden ställer regeringen upp med samma reformtakt när det gäller utbyggnaden av föräldraförsäkringen som socialdemokraterna i sitt förslag. Man uttalar sig inte om vad som skall hända efter den kommande valperioden, vilket kan vara rimligt i en regeringsdeklaration, men under innevarande valperiod är det alltså samma reformtakt.

Sedan en enda kort kommentar till herr Asplings uttalande om sjukvården.

Jag tror att den förutvarande socialministern har litet dålig kontakt med verkligheten, om han menar att förslaget att de offentliganställda läkarna skulle få rätt att ansluta sin fritidspraktik till sjukförsäkringen, skulle komma att leda till att läkarna i större utsträckning skulle öppna sådan praktik. Det verkliga förhållandet är ju att de har haft kvar sin praktik men att denna numera bara kan utnyttjas av människor som har råd att betala full taxa. Det är det missförhållandet som vi vill ta bort.

Inte heller på den punkten är det fråga om någon eftergift från folkpartiet. Vi har ställt upp här i riksdagen och varit med på trepartireservationer om den frågan i socialförsäkringsutskottet. Det är en praktisk reform för att också de som inte har så gott ställt skall kunna gå till de här fritidsmottagningarna, som är i full verksamhet ute i den svenska vardagen.

Jag beklagar att herr Aspling inte tog upp min inbjudan till en konstruktiv debatt om husläkarfrågan och om hur vi skall se till att människorna får höra till en läkare, och slippa det rotationssystem som är så vanligt i svensk sjukvård i dag och som har byggts upp under den socialdemokratiska ledningen.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har i tilläggsdirektiven klart sagt att vid utformningen av förslaget till en ny socialvårdslag bör åtgärder utan den enskildes samtycke i vad gäller barn och ungdom regleras i en särskild lag med utgångspunkt i det av utredningen föreslagna förfarandet, innefattande socialnämndernas medverkan. Beträffande övriga åtgärder utan den enskildes samtycke bör utredningen undersöka möjligheterna till enhetliga bestämmelser utanför socialvårdslagstiftningen.

Låt mig tillägga: "Utredningen bör vidare särskilt pröva huruvida nu gällande bestämmelser om socialregister kan utgå i samband med införandet av en ny socialvårdslag."

Dessa tilläggsdirektiv överlämnades till utredningen efter det socialutredningens principbetänkande varit föremål för en mycket omfattande remissbehandling. Bland de remissinstanser som klart tog ställning för att tvångsåtgärderna skulle läggas utanför en kommande socialvårdslagstiftning var bl. a. så tunga remissinstanser som LO, TCO, socialstyrelsens ledning och socialarbetarnas organisation. Det är värt att slå fast detta. Med en borgerlig regering ligger faran i dagen att den framtida socialvården får starka inslag av ett klasspräglad tvång. Jag vill starkt understryka att en sådan utveckling, som skulle innebära att man verkligen vrider klockan tillbaka, står i strid med arbetarrörelsens strävan till ökad solidaritet och jämlikhet.

Så några ord om hälso- och sjukvården. Det talas mycket om trygghet i regeringsdeklarationen och om att solidariteten kräver att de sämst ställda sätts främst. Läser man vidare i regeringsdeklarationen och kommer till avsnitten om sjukvård och tandvård, finner man att det i hög grad är privatiseringen som aktualiseras. De landstingsanslutna läkarna skall erbjudas möjlighet att öppna privatpraktik vid sidan av sin landstingsanställning. I stället för att slå vakt om folktandvården, som ger barn och ungdom helt kostnadsfri regelbunden tandvård, vill man ge privattandläkarna rätt att mot avgifter enligt tandvårdstaxan ta hand om barn och ungdom. Fru Troedsson vill för övrigt i en motion till årets riksdag att folktandvården skall överföras i privat regi, vilket är ganska fantastiskt.

Är det någon som tror att en privatisering av dessa viktiga vårdfrågor skulle gagna de sämst ställda i samhället och människorna i glesbygderna? Det uppscendeväckande är – låt mig slå fast det – att centerpartiet har kunnat godta och ställa sig bakom dessa gamla moderatkrav.

Jag skall be att få återkomma till herr Romanus i min sista replik.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Det finns tydligen ett behov av att rensa luften.

Jag vill först och främst erinra herr Aspling om att LO önskar få en allsidig översyn av hela tvånget – tvånget inom sjukvården, tvånget inom socialvården och tvånget inom kriminalvården – så att man skall kunna nå fram till den från helhetssynpunkt bästa lösningen.

Sedan tycks herr Aspling ha glömt bort att socialstyrelsens majoritet helt gick på utredningens linje. En minoritet företrädde en annan uppfattning. Jag kan för övrigt erinra herr Aspling om att avvikelserna bland remissinstanserna i betydligt större utsträckning överensstämde med mina reservationer än med det alternativ som sedan förelades oss av herr Aspling.

Bara några ord om tandvårdstaxan. Är det, herr Aspling, inte litet orimligt som det är i dag? Om ett barn följer sina föräldrar till en privatpraktiserande tandläkare, är man tvungen att för barnet betala hela den verkliga kostnaden. Inte till någon del får barnet tillgodogöra sig den rabattering som samtliga vuxna människor i vårt land har rätt till om de besöker en privatpraktiker. Den orättvisan mot barn i dessa sammanhang borde det vara hög tid att göra någonting åt i konstruktiv anda.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! De flyende minuterna ger inte möjlighet till mer än ytterst korta kommentarer. Till fru Troedsson vill jag bara säga att här är det fråga om en attack mot folktandvården, och vi kommer att till varje pris slå vakt om denna unika reform som vi har genomfört i det här landet. Jag får nog tillfälle att återkomma.

Så till familjepolitiken. Herr Fälldin sade i sitt huvudanförande i går att på det familjepolitiska området sätts arbetet genast i gång för att utforma ett konkret system för vårdnadsbidrag till familjer med små barn. Låt mig säga i klartext: Vi kommer att kräva ett fullständigt genomförande av den familjepolitiska reform som vi redan har utarbetat i samverkan med den fackliga rörelsen. Vi kommer inte att acceptera vårdnadsbidragen och inte heller några försök från den borgerliga regeringen att med dellösningar komma ifrån den samlade familjepolitiska reform som den socialdemokratiska regeringen skulle ha lagt på riksdagens bord om några månader.

Det skall bli intressant att se om folkpartiet också vidhåller sin tidigare uppfattning om ett sammanhållet genomförande av denna reform eller om folkpartiet kommer att vika sig för centern och moderaterna. Jag hoppas att herr Romanus – låt mig säga det – inte röstar mot den motion som vi kommer att lägga fram om ett fullständigt genomförande av hela den familjepolitiska reform som vi har utarbetat. Jag hoppas att vi kan lita på hans inställning här. Att han har ett arbete att utföra gentemot moderaterna och centern är jag medveten om.

Några ord om husläkarna. Vår linje är helt klar och innebär att vi vill ha väl fungerande vårdcentraler, där patienten kan få träffa den läkare

han behöver. Folkpartiet får självt svara för sina försök att med utländska förebilder införa ett registreringsförfarande i det svenska sjukvårdssystemet. Vad folkpartiet än säger kvarstår som ett faktum att ett sådant system i praktiken skulle leda till ett byråkratiskt remisstväng och avskaffa det fria läkarvalet. Ett sådant krångel vill vi inte ha i Sverige, och jag har vänt mig mot detta därför att det skulle drabba patienterna.

För oss är sjukvårdspolitiken helt klar. Vi vill ha fler vårdcentraler i varje kommun och vid dessa väsentligt flera distriktsläkare. Detta håller nu på att genomföras. Bara på det sättet kan man göra det lättare för människorna att nå en läkare och särskilt för äldre patienter göra det möjligt att i större utsträckning träffa samma läkare vid återbesök och hembesök.

Jag hoppas att herr Romanus, med den rika erfarenhet av sjukvård som han har, kommer att stödja dessa väldigt viktiga strävanden inom svensk sjukvård. Här är sjukvårdshuvudmännen klart aktiva, och jag vill säga till herr Romanus att det konstiga system folkpartiet har lanserat som slogan i valrörelsen har ingen större förankring ute i landstingen bland erfaret sjukvårdsfolk.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att man skall bygga ut den öppna vården är vi överens om, och i landsting där folkpartiet har inflytande har det skett och sker en stor satsning på öppen vård. Men en utbyggnad av vårdcentralerna ger inte automatiskt det som de flesta människor begär, nämligen just att man får garantier för att man hör till *en* läkare inom denna vårdcentral. Tvärtom visar undersökningar, bl. a. från Dalby i Skåne, att man även på en vårdcentral riskerar att vid t. ex. tre besök under samma sjukdomsepisod få möta tre olika läkare. Det fordras alltså dels en utbyggnad av vårdcentralerna, dels att arbetet organiseras så att patienterna verkligen får komma tillbaka till samma läkare.

Om inte herr Aspling anser att folkpartiets landstingsmän är mindre erfarna och mindre jordnära än de andra partiernas, bör han kanske ta någon hänsyn till att folkpartiets landstingsmän över praktiskt taget hela landet i motioner har fört fram förslaget om husläkare åt alla.

Tidigare i debatten drog jag upp obenägenheten hos socialdemokraterna att i jämställdhetsarbetet ta intryck av vad som händer i andra länder. Nu hör vi den förutvarande socialministern tala om folkpartiets förslag efter "utländska förebilder", ungefär som om det hade varit en rått som någon släpat in vid svansen. Det låter som om det vore otäckt att lära av andra länder. Men det finns utländska erfarenheter som kan vara till nytta för oss i Sverige, hur fantastiskt det än kan låta i herr Asplings öron. Det är vad vi har försökt säga.

England är inte någon förebild i alla avseenden, särskilt inte när det gäller sjukhusvården. Men inom den öppna vården har de faktiskt lyckats förverkliga någonting som vi skulle kunna dra nytta av. Vi skall inte vara så självgoda att vi inte kan ta till oss utländska förebilder.

När det sedan gäller familjepolitiken kan jag bara upprepa ännu en gång, för att det inte skall vara några missförstånd, att för den kommande valperioden innebär regeringsdeklarationen samma utbyggnadstakt av föräldraförsäkringen som vad herr Aspling föreslagit. Då kan han väl inte vara så missnöjd.

Vi anser att vi har nått goda framgångar i vår opinionsbildning med socialdemokraterna, som tidigare var emot en särlösning för småbarnsföräldrar. Och jag kan gott avslöja att vi anser att vi nått goda framgångar också i regeringsdeklarationen i denna fråga.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Aspling anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! I jämförelse med de väldiga holmgångar som utkämpades här i kammaren i går vågar man väl säga att den socialpolitiska debatt som nu pågått en och en halv timme i varje fall hittills har varit stillsam, lågmäld och vänlig. Det kan naturligtvis bero på att vi som kommit att syssla med främst dessa frågor till vår läggning råkar vara stillsamma, lågmälda och vänliga. Det kan också bero på att vi i själva verket har en mycket stor åsiktsgemenskap och ganska måttliga partiskiljande frågor på det socialpolitiska fältet numera.

När jag lyssnade till herr Aspling föll det mig in dels att jag gärna vill passa på, när herr Aspling nu har lämnat det ämbete som han under rätt många år framgångsrikt har beklätt, att uttala min honnör för en insats som jag tycker går väl in i raden av imponerande socialdemokratiska socialministrar från 1932 och framåt. Den honnören är herr Aspling väl värd. Men jag tycker det vore skada om herr Aspling, när han nu dragit sig tillbaka, skall minnas dessa år – som jag trodde varit stimulerande och angenäma år – som en tid av bittra strider och hårda motsättningar. Så är det väl ändå inte.

Jag förstår att herr Aspling lider av samtliga avgående statsråds problem med debatttiden i kammaren. Det är svårt att få den att räcka till när man är van att kunna tala så länge man vill i stort sett. Därför höll herr Aspling ovanligt högt tempo i sitt första inlägg, och jag hann inte anteckna allt jag ville.

Han räknade upp en lång rad fina sociala reformer under 1970-talet, och så sade han att socialdemokratin har drivit reformpolitiken genom åren och ofta mot hårt motstånd.

Jag bestrider inte att det i gamla tider nog tedde sig så. Men kan det verkligen vara rätt att under de år då herr Aspling varit socialminister det har varit nödvändigt att driva reformpolitiken under hårt motstånd?

Med reservation för att jag inte hann anteckna alla de reformer under 1970-talet som herr Aspling räknade upp, kan jag inte erinra mig en enda av dessa reformer som behövt genomföras under hårt motstånd. I många fall har det inte varit motstånd alls. Reformerna har ofta beslutats

av en helt enhällig riksdag. De meningsskiljaktigheter som förvisso många gånger funnits, har, såvitt jag nu kan erinra mig, i samtliga fall gällt att den dåvarande oppositionen som har accepterat och ställt sig bakom de förslag som den socialdemokratiska regeringen lagt fram velat bygga på dem litet till.

Ett par exempel som jag kommer ihåg. Vi fick en rörlig pensionsålder och rätten till delpension. Vem gjorde hårt motstånd mot den reformen?

Vad jag kan erinra mig gällde meningsskiljaktigheterna att jag och mitt parti och om jag minns rätt oppositionen i övrigt också ville något vidga kretsen av dem som kunde få del av reformen. Vi tyckte, och jag tycker fortfarande, att det var orättvist att den som varit egen företagare – lantbrukare eller småföretagare – större delen av sitt liv och inte sadlat om till löntagare innan han fyllt 50 år därmed skulle vara diskvalificerad från möjligheten att vid 60 års ålder få delpension. Vi tyckte att det kunde räcka med en kortare kvalifikationstid som löntagare än hela tio år. Jag tycker det fortfarande. Det är klart att herr Aspling kan tycka annorlunda, och det vet jag att han gör. Men att ta den typen av motförslag till intäkt för att tala om att han genomfört reformer under hårt motstånd är nog att använda väl kraftiga ord.

Vad ville vi göra med tandvårdsförsäkringen? Jo, vi ville höja kompensationsnivån i försäkringen från av herr Aspling föreslagna 50 % till 75 %. Dessutom ville vi, som fru Troedsson nyss erinrade om, även där vidga kretsen av förmånstagare. Även skolbarnen skulle omfattas av tandvårdsförsäkringen. Ingen föreslog att man skulle ta bort folk-tandvårdens skyldighet att sörja för en kostnadsfri tandvård åt skolbarnen. Men vi sade att därutöver bör de ha samma möjlighet som andra medborgare att hos privat tandläkare få tandvård för samma pris som vuxna människor.

Jag kan förstå att herr Aspling tyckte illa om det förslaget också, och jag har mycket lätt att förstå att regeringen vid många tillfällen ansett sig tvungen att säga: Nej, vi kan inte gå med på mer, vi kan inte gå med på oppositionens överbud, det har vi inte råd med. Det kan jag förstå, och det kan vi alltid diskutera. Men jag tror inte man kan säga att det finns någon enda social reform av något format – i varje fall under det 70-tal herr Aspling åberopade – som har genomförts under hårt motstånd – knappast under något motstånd alls.

Därför vill jag tillönska herr Aspling en tid som jag gärna skulle se blev litet lugnare och mindre arbetsam än de närmast gångna åren och med ljusare minnen. Jag tror att de kommer att ljusna när några veckor har gått. Då kommer den tiden att framstå som en tid då herr Aspling hade förmånen att från en inflytelserik post leda ett fortsatt reformarbete i Sverige som i allt väsentligt kunnat genomföras i stor politisk enighet. Det tycker jag att en socialminister skulle vara glad åt.

Jag vågar nog också säga till fru Lundblad, som på sitt stillsamma, vänliga sätt uttryckte förhoppningen att den tidigare regeringens familjepolitik skall fullföljas, att jag tror att man kan lita på det. Herr Romanus

har redan påpekat att i de förslag som framlagts av den tidigare regeringen har den nya regeringen instämt så långt det gäller den period som regeringsförklaringen över huvud taget innefattar. Sedan skall det följa en period därefter och vi får väl se vilken regering vi har då. Jag är för min del helt övertygad om att skulle det vara samma regering som vi har nu så kommer även nästa etapp att fullföljas.

Men även här är det på samma sätt. Det finns inte från den tidigare oppositionens, den nuvarande regeringens, sida någon tendens att vilja minska och skära ned de reformförslag som är under förberedelse. På flera punkter har vi velat lägga till en eller annan bit och göra reformen större och mer omfattande. Jag vill inte lova för mycket. Det kan hända – vad vet jag – att vi också hamnar i den situationen att man får ta det så vackert. Det kanske visar sig bli svårt att få resurserna att räcka till alltsammans i det tempo man skulle vilja. Det är också uttryckligen frånsagt att det måste bli fråga om en hård prioritering. Vi får ta det angelägnaste först.

I varje fall finns det icke någon – återigen med reservation för att vårt minne ibland kan svika – förberedd och planerad reform där de nuvarande regeringspartierna sagt sig vilja sänka ambitionsnivån jämfört med den förutvarande regeringens. Jag tror att vi även i fortsättningen skall kunna arbeta vidare på det här vänliga samarbetsinställda sättet.

Herr talman! Jag skulle också gärna vilja ge uttryck för en synpunkt på en av de delfrågor som varit uppe, och det gäller frågan om tvånget och friheten. Det behöver icke läggas någonting till i procedurfrågan – om direktiv hit och dit tidigare och senare under utredningens arbete. Jag tror den saken är avklarad av statsrådet Troedsson.

Men till själva sakfrågan! I en situation där det naturligtvis finns en risk för oss alla att den här i stort sett samstämmiga opinionen som vi företräder kan slå över i en konfrontationsmentalitet, för det är verkligen fullt möjligt i spåren av ett regimskifte, tror jag att det är viktigt att på några kontroversiella punkter då och då nollställa debatten och påminna oss vad det verkligen handlar om. När den här debatten om tvång och frihet i världen blossar upp igen är den ju nästan alltid felaktig. Debatten förs från den ena sidan som om det funnes någon människa i detta land som anser att tvångsvård är bättre än frivillig vård, men det finns det ju inte. Alla är helt på det klara med att vård som frivilligt accepteras av den vårdbehövande i alla avseenden är överlägsen den påtvungade vården. Det behöver vi inte diskutera, det är självklart. Ändå öds det timme efter timme på den debatten.

Diskussionen gäller ju enbart det fall när alternativet till en vård som man med mer eller mindre hårda medel tvingar på någon är en helt utebliven vård. Då är det faktiskt inte, herr Aspling, riktigt så enkelt att det finns en helt samstämmig opinion bland socialarbetare och den sortens folk för att avhända sig alla möjligheter.

Låt mig ta ett exempel på vad det kan gälla, ett exempel som för mig är väldigt viktigt och som jag tycker egentligen ger hela problemet.

Vi har det tyvärr alltför vanliga fallet med en svårt alkoholskadad far i en familj. Han misshandlar hustru och barn, sådant händer tyvärr. Han försummar sin familj. Det blir dåligt med både försörjning och fostran. Det finns tyvärr tiotusentals fall, där familjen löper uppenbar risk till liv och lem. Vad gör man då? Ett alternativ är att om ingenting annat hjälper ta bort denna pappa ifrån familjen och underkasta honom en vård, oavsett om han vill eller inte. Det räcker om vi bara får lov att göra detta i yttersta nödfall, och jag vill gärna säga herr Aspling – jag tror att herr Svensson i Kungälv som kommer efter mig i talarstolen kan vitsorda att jag har rätt – att jag har erfarenhet av att man kan klara sig med utomordentligt litet tvång. I herr Svenssons och min hemkommun är det visst flera år sedan man senast behövde tillgripa tvångsåtgärder i ett sådant här nykterhetsvårdsärende. Men möjligheten finns fortfarande. Vad händer om vi inte får tillgripa tvång? Vi vet vad som händer. Enligt en annan lag – en lag om vilken herr Aspling själv har sagt att han på något sätt måste låta den leva vidare, nämligen den som handlar om ungdom – kommer samhället att ingripa och ta bort barnen från denna familj i och för samhällsuppfostran. Vi alla som har sett de här sakerna på fältet vet att när detta har hänt kommer mamman i familjen att ge sig av. Nu tröttnar hon. Hon har kanske gjort ett enormt arbete i årtal, men när hon inte har barnen kvar längre försvinner hon också. Sedan kommer kriminalvården förr eller senare, ty denna stackars människa som vi har vägrat att ta hand om hamnar förr eller senare i de allra flesta fall i en situation, där polis och kriminalvård tar hand om honom. Och där ställs inte längre frågan om tvång eller frivillighet. Ingen domstol frågar om herr brottslingen möjligen frivilligt går med på att dömas till fängelse. Där är tvånget. Sedan avtjänar han sitt straff och så kommer han ut, och då är familjen försvunnen.

I stället hade man kunnat ta honom till en annan vård, något halvår eller år tidigare, och gjort vad man kunnat för honom. När han sedan kommit tillbaka, hade familjen kanske funnits kvar. Och prognosen, chansen att rehabilitera, hade varit oändligt mycket bättre.

Det är dessa situationer som gör att vi är rätt många som inte vågar oss på att helt avhända oss möjligheten att i yttersta nödfall se till att en vårdbehövande får vård, även om han själv inte inser att han behöver den.

Herr talman, jag ville bara ta tillfället i akt att, som jag ser det, nollställa den här debatten en gång till och klargöra vad den egentligen handlar om. Den handlar alltså icke om att tvångsvård skulle vara bättre än frivillig vård. Ingen har hävdad det.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlshamre sade några vänliga ord till mig. Jag skulle kunna kvittera det genom att säga att vi ofta har haft intressanta debatter. Han har alltid visat stor kunnighet, och jag har väl ibland upplevt det så – om jag skall vara uppriktig, herr Carlshamre – att han på något

sätt har varit ganska ensam i det parti han representerar. Men jag skall inte säga något mer om det. Jag noterar de vänliga orden.

Jag har i de här dagarna av naturliga skäl gått igenom åtskilligt av handlingar och tidningsurklipp. Då har jag sannerligen på nytt upplevt motståndet mot väsentliga reformer. Det är ganska fantastiskt att registrera hur hårda striderna i många avseenden har varit, t. ex. om sjukvårdsreformen och om tandvårdsförsäkringen. Vi kommer säkert att få föra de här striderna även i fortsättningen. Regeringsdeklarationen ger på väsentliga områden tydliga bevis för det.

Det går inte att trola bort de väsentliga motsättningar som har förelegat. Det går inte, herr Carlshamre, att säga att moderaterna var med på tandvårdsreformen. Vilken tandvårdsreform skulle vi ha fått om moderaternas förslag hade gått igenom? Att vidga personkretsen till barn och ungdom låter så elegant. Verkligheten är att det är folktandvården man vill åt i så fall. Och glöm inte bort att hela den stora tandvårdsreformen inneslöt två viktiga saker – folktandvårdens utbyggnad och tandvårdsförsäkring. Och att folktandvården i så hög grad var prioriterad i hela förslaget berodde på att vi vill garantera barn och ungdom regelbunden kostnadsfri tandvård.

När det, för att ta ett annat exempel, gäller den s. k. enigheten om den viktiga delpensionsreformen bör det påpekas att centern och moderaterna i pensionskommittén ansåg att hela delpensionsfrågan borde lösas avtalsvägen. Sedan ändrade man sig och ställde sig bakom den socialdemokratiska regeringens förslag om en lagfäst pension. Jag tillät mig konstatera när den här frågan behandlades i riksdagen för något mer än ett år sedan att den omvändelsen faktiskt gick snabbare än när det gällde ATP.

Nej, herr Carlshamre, så enkelt har det nog inte varit. Det är inte samstämmigheten efter en reform som räknas. Det är insatserna, aktiviteten och viljan att också ta ansvar för dess finansiering som betyder något. Det är det jag har velat slå fast här.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Fortfarande tycker jag att det är rätt svaga exempel på hårda strider. Herr Aspling frågade: Vilken tandvårdsreform skulle vi ha haft om oppositionen hade fått råda? Jag får hålla mig till mitt eget parti, för jag kan inte säkert minnas vad de övriga två nuvarande regeringspartierna på alla punkter ansåg. Enligt vårt förslag skulle vi ha haft en tandvårdsreform som hade varit den som nu gäller och dessutom hade försäkringen omfattat även skolbarnen, vid sidan av deras obeskrivna rätt till kostnadsfri vård i folktandvården. Vi skulle ha haft en högre ersättningsnivå. Vi skulle ha haft ett liberalare system för nyetablering och vi skulle ha haft en finansiering, herr Aspling, med ytterligare några tiondelar – jag minns inte riktigt hur många – av 1 % i socialförsäkringsavgift för arbetsgivarna eller av den då gällande egenavgiften; detta skulle finansiera uppgången från 50 till 75 % av kostnadsersättningen

från försäkringen. Det är ungefär alltsammans. I övrigt hade det varit samma reform. Det var de förslagen som låg här.

När det sedan gäller delpensionen måste under en rätt lång tid – om jag inte är felunderrättad – rimligen även socialdemokrater ha räknat med att den frågan i huvudsak skulle komma att lösas avtalsvägen. Annars förstår jag inte varför det dröjde så länge innan den kom upp i riksdagen. Det var också en del arbete på gång ute på arbetsmarknaden för att bygga på det allmänna och obligatoriska pensionssystemet. Jag vidhåller att den enda ändring vi ville förorda när frågan till sist kom till riksdagen var, att försäkringsformen skulle göras tillgänglig för flera.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste bli något mera kritisk mot herr Carlshamres sätt att resonera om tandvårdsfrågorna. Det är synd att vi inte har mera tid till förfogande.

Herr Carlshamre undslipper sig att man ville ha ett något mera liberalt system för etablering. Han kommer rätt in på centrala frågor. Varför genomförde vi etableringskontrollen? Jo, för att garantera folktandvårdens utbyggnad. Det var en stor och central fråga. Vi stred verkligen från vårt håll här i riksdagen för att trygga denna reform.

Herr Carlshamres resonemang om taxesättningen och tandvårdsförsäkringen syftar på en sorts återbäringstaxa som i själva verket skulle ha drabbat patienterna. Det var den verkliga innebörden av moderaternas förslag. Det går inte att presentera sådana saker på det sättet, herr Carlshamre. Herr Carlshamres kunnighet är faktiskt större än vad som framgår av det sätt på vilket han i dag argumenterar i dessa frågor.

Får jag sedan göra ett tillägg. Herr Carlshamre var också inne på socialvårdsområdet. Jag skulle vilja säga att vår inställning till olika förhållanden inom socialvården understryker hur allvarligt vi tar på solidariteten. Tvångsåtgärderna har praktiskt taget uteslutande riktats mot människor som lever under de sämsta ekonomiska och sociala förhållandena. Utvecklingen inom den offentliga nykterhetsvården har därför kännetecknats av en övergång från tvångsåtgärder till vård och behandling i frivilliga former. Det har jag upplevt som mycket positivt under årens lopp.

Arbetarrörelsen har inriktat reformsträvandena på en fortsatt sådan utveckling, utan tvångsåtgärder inom socialvården. Låt mig understryka att detta är en politik som har starkt stöd bland socialvårdens folk ute på fältet och i de fackliga organisationerna. Det är detta synsätt som ledde fram till de tilläggsdirektiv som socialutredningen fick av den socialdemokratiska regeringen.

Med den ofta progressiva syn och erfarenhet herr Carlshamre har i dessa frågor hoppas jag att han i fortsättningen skall medverka till att klockan inte vrids tillbaka. Kan jag lita på herr Carlshamre i det avseendet?

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag får gå fram till talarstolen än en gång – det känns så fel att tala från bänken, med ryggen mot herr Aspling.

Nej, herr Aspling, det var inte någon konstig gammaldags återbärings-taxa vi föreslog inom tandvårdsförsäkringen. Det var precis samma taxa som regeringens. Det var bara det att vi hade höjt ersättningsnivån från 50 % till 75 %. Konstigare var det inte.

Det var vidare mycket riktigt en strid om etableringsrätten. Jag börjar nu förstå herr Aspling, om han menar att det förhållandet att bl. a. vi kämpade för en yrkesfrihet för tandläkare och en större frihet för deras patienter att välja den tandläkare de ville ha, möjliggjord genom en friare etablering, skulle vara ett exempel på det väldiga motstånd han känner sig ha upplevt mot reformpolitiken. I så fall förstår jag att han känner att han har arbetat under hårt motstånd. Den sortens motsättningar har vi verkligen haft många gånger.

Men herr Asplings första inlägg gav mera intrycket av att han hade haft att kämpa mot en förfärlig reaktionär strömning i samhället för att över huvud taget få möjlighet att bygga välfärdsstaten Sverige vidare. Jag tror inte att den står och faller med förhandlingar om 30 ytterligare privatpraktiker på läkarsidan eller något tiotal tandläkare. Åtminstone när en tandläkare som pensionerar sig vill fortsätta att arbeta någon timme i veckan och därmed stå kvar i försäkringen borde en ny tandläkare få sättas in, men det var under en tid inte tillåtet, som herr Aspling säkerligen vet. Är det motstånd på sådana punkter som herr Aspling har upplevt så håller jag med honom – då har han haft det besvärligt.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag tänker forma mitt inlägg i den allmänpolitiska debatten som ett öppet brev till den nye socialministern. – Jag är medveten om att den formen lätt kan missförstås och uppfattas som något mera personligt, men jag handlar efter föredöme av en man som tidigare varit partisekreterare och som nu efter den borgerliga regeringens tillkomst upphöjts till något slags överstatssekreterare. Gustaf Jonnergård heter han, om han nu inte dementerar den uppgiften också. Det är han som haft som specialitet att skriva visor om socialdemokratiska partiet och om dess ordförande till centerns partistämor.

– I sex års tid har vi arbetat tillsammans i riksdagens socialutskott. Jag som ordförande och du som vice. Jag vill gärna gratulera dig till utnämningen, som kom som en stor överraskning för oss i utskottet. Aldrig kunde vi ana att två av den nya regeringens statsråd skulle hämtas från vårt utskotts ledamöter och suppleanter.

Att bli socialminister är en förtroendepost av finaste slag. Från din plats i utskottet har du varje sammanträdesdag kunnat fästa blickarna på Gustav Möllers staty, som vi har i utskottet som en påminnelse om och en hyllning till det moderna Socialsveriges skapare. Tanken svindlar förstås inför perspektivet att du nu sitter som chef för Gustav Möllers

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

gamla departement. Men det är ju så mycket annat som är annorlunda nu för tiden både i politiken och i samhället, så man är snart inte förvånad över någonting.

Men du får förlåta oss att vi med stort allvar ser den situationen framför oss att du som en gång var svuren motståndare till ATP nu skall sitta som den reformens främste garant i regeringen. Du som reste omkring i Kronobergs län och förtalade den pensionsreform som betytt och kommer att betyda än mer för att utjämna klyftorna och skapa ett jämlikare samhälle i vårt land. Ja, frågan är väl om du inte rent av fick en del personer att utträda ur systemet, vilket de i så fall säkert bittert har fått ångra.

Du kanske förstår att vi känner en viss oro inför vad som kan komma att ske. Men jag tycker mig också se din situation framför mig. Se hur du lägger pannan i djupa veck inför allt detta ansvar som så plötsligt kommer över dig.

Jag minns hur vi hade det i utskottet när den stora frågan om en ny abortlag behandlades. Hur du som kom från det högkyrkliga Kronobergs län plötsligt anlade moraliska och etiska synpunkter på politiken.

Jag antar att du nu har samma moraliska syn på politiken kvar. Det måste i så fall vara ytterst svårt för dig att se hur din partiledare ställt till det för sig i kärnkraftsfrågan. Kan du tänka dig något mera omoraliskt än att först säga, att ingen statsrådspost är så åtråvärd att han dagtingar med sin övertygelse, för att sedan när han kommer till makten omedelbart svika sitt löfte. Det var i själva verket statsrådsposten som var så åtråvärd att han var beredd att göra vad som helst för att nå den.

Och du själv befann dig väl i en ungefär liknande situation. Du hade visserligen, såvitt jag vet, inte uttalat dig så kategoriskt om statsrådsposten. Men du hade i alla fall talat om att väljarna skulle slippa marschen in i kärnkraftssamhället om centern fick bilda regering tillsammans med folkpartiet och moderaterna. Och nu befinner ni er i rask marsch mot kärnkraftssamhället.

Barsebäck är bara den första anhalten.

I våras var du missnöjd med att socialdemokrater och folkpartister kom överens om att skjuta på era motioner om vårdnadsbidragen till höstriksdagen.

Men du kan vara tacksam för att vi inte släppte fram det förslaget. Du fick ju tillfälle att agitera i valrörelsen för vårdnadsbidragen. Och fick väl en del röster till ditt parti på detta förslag. Det lät ju bra att lova barnfamiljer 10 000 kr. om året då det finns barn under tre år i familjen.

Nu när ni förlorat valet men räddat er till kanslihuset med moderaternas och folkpartiets hjälp så låter det annorlunda. Vårdnadsbidraget har snabbt lagts åt sidan. Nu nöjer regeringen sig med att tala om att föräldraförsäkringen skall kompletteras med någon form av vårdnadsbidrag. Men man talar bara i allmänna ordalag om detta. Där finns inga preciseringar om hur stort bidraget skall vara, inte heller om när det skall

införas. Det ser ut att gå samma väg med vårdnadsbidraget som det gjorde med centerns löfte om kärnkraften.

Om man skall tro Expressen är du en handlingskraftig man. Där stod häromdagen att du satt dig över försäkringskassans, riksförsäkringsverkets och försäkringsdomstolens handläggning av ett pensionsärende. Enligt tidningen skulle du ha sagt till den handikappade ynglingen, som uppvaktade dig: "Du skall ha dina 23 000 kronor, det är min bestämda uppfattning."

Men du har ju själv varit med om att besluta om de lagregler som bestämmer villkoren för pensionerna. Nu sätter du dig över dessa och fattar beslut på egen hand. Jag antar att du gjort det utan att närmare ha studerat handlingarna.

Du inför med andra ord ett ministerstyre i landet, ett ministerstyre som den gamla regeringen var väldigt noga med att undvika. Vad tror du försäkringskassornas, riksförsäkringsverkets och försäkringsdomstolens personal kommer att säga om detta?

Och vilken kö kommer du inte att få i departementet av sökande när man erfar att här är det en minister som struntar i vad de organ som normalt handlägger sådana frågor har sagt! Maktfullkomligheten kommer att få konsekvenser.

Jag tror att du kommer att ideligen få vända dig till budgetminister Mundebo för att få pengar, och jag tror också att han kommer att avråda dig från att lova för mycket. För var skall pengarna tas?

Jag vill också i all vänlighet varna dig för den kvinna man satt vid din sida i departementet. Fru Troedsson är en dam som vet vad hon vill, det kan jag försäkra dig, och hon är van vid att kraftfullt driva de frågor hon har hand om. Jag vet inte om det möjligen var hon som förmådde dig att begära att socialutredningen skall framlägga olika alternativ, varav det ena skulle tillgodose de mera mörkblå intressena. Det förefaller inte orimligt att det kan vara på det sättet.

Men detta har socialarbetare av olika slag vänt sig mot. De anser att tvångsvård av vuxna hör en gångens tid till. Det var ett stort steg tillbaka, ansåg en av utredningens experter, socialdirektören i Malmö, i ett uttalande häromdagen.

Ja, det här var bara några ord på vägen i ditt nya ämbete. Vi väntar nu med otålighet i socialutskottet på att få ta del av dina propositioner. Vi har länge väntat på socialutredningens förslag, det vet du. Men nu kommer kanske din begäran om alternativa förslag att ytterligare något fördröja behandlingen av socialbalken.

Vi förväntar oss också att du snarast lägger fram förslag till en ny alkoholpolitik.

Du har ju ofta motionerat i de sociala frågorna. Nu väntar vi att du som minister genomför många reformer. Du och dina borgerliga regeringskolleger har alltid, när ni varit i opposition, skyltt på att den gamla regeringen var njuigg med anslagen. Nu kommer det antagligen att drälla fram propositioner med pengar till än det ena och än det andra ändamålet,

för ni har ju aldrig tidigare sett några ekonomiska hinder. Och skall man döma av ditt handlande i det fall jag nyss skildrat så har du samma inställning än i dag.

Nu när du bytt sida och blivit vår "arbetsgivare", lovar vi att med samma saklighet som alltid utmärkt socialutskottet behandla dina förslag. Men vi vill naturligtvis se dem i tryck först. Vi fattar, som du känner till, inte beslut på samma lösa boliner som en minister numera tycks kunna göra.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag skall replikera min bankkamrat Carlshamre. Det är en replik på ett inlägg i en diskussion vi hade för flera år sedan, kanske tre år sedan, om socialhjälpen och dess utveckling, då han profeterade om att socialhjälpen skulle fördubblas i vårt land.

Det var inte då lätt att replikera, men nu har vi facit.

År 1972 var andelen av befolkningen som fick socialhjälp 6,4 %. År 1975 var den 5,1 %. Andelen av de totala socialutgifterna var 1972 bara 1,2 % och kom ner till 0,9 % 1974. För 1975 finns det ingen uppgift, men på grundval av andra sifferserier tror jag att den är nere i 0,8 %.

Vi är kanske glada båda två att herr Carlshamres profetia gick i rakt motsatt riktning mot verkligheten.

Herr talman! Jag tror att det inom socialpolitiken är tre områden som särskilt träder fram i ramplyset – om man nu undantar socialförsäkringarna, som jag lämnar därhän i det här anförandet.

Det första området är barnomsorgen, där vi har att finna familjens plats i industri- och servicesamhället och där vi inom socialdemokratien har lagt fram vårt förslag. Det är viktigt att vi kommer rätt och att vi inte ger gårdagens svar på dagens frågeställningar.

Det andra området är alkoholpolitiken. Det är viktigt att den tidsplan som angavs av den gamla regeringen kan hållas, så att vi får en proposition till våren. Vi måste – jag upprepar det – få en alkoholpolitik som är värd namnet.

Det tredje området, som jag tänker ägna litet större intresse här i dag, är de äldres situation i vårt svenska samhälle. Jag tror att det är viktigt och helt enkelt nödvändigt att nu på allvar lyfta fram den äldre generationen och se hur deras verklighet är och hur vi kan förbättra den. Det var också anledningen till att vi i Broderskapsrörelsen tog upp frågan i ett längre uttalande vid vår kongress i Skövde i somras.

Under det skede av ekonomisk tillväxt och social utveckling som vårt land genomgått under senare årtionden har jämlikhetsfrågorna varit centrala. Detta har också inneburit att de ekonomiska och materiella villkoren för de äldre kunnat höjas avsevärt. Det gäller bl. a. pensioner, bostäder, utbyggnads- och standardförbättringar inom äldreomsorg och sjukvård samt färdtjänst.

Nu vet vi att antalet ålderspensionärer ökar mycket markant. Jag vill nämna några siffror.

Andelen personer över 65 år var 1960 11,1 % och 1970 13,8 %, och den beräknas 1980 bli 16,2 % och 1990 17,1 % av befolkningen.

Vi vet också att antalet åldringar över 90 år relativt sett kommer att öka mera markant. Och som en direkt följd av åldersförändringarna kommer antalet dödsfall per år att stiga från ca 87 500 i dagens läge till ca 100 000 år 1985 och närmare 110 000 år 2000, enligt beräkningar som är gjorda.

Denna ökning av antalet äldre människor ställer ökade krav på alla de omvårdnads- och serviceformer som nu har skapats. Vår strävan måste vara att ge de äldre ökade möjligheter till ett rikt livsinnehåll och till en levande gemenskap med det aktiva samhället. Ensamheten får som vi vet ofta tragiska konsekvenser. Här har vi den kanske svåraste fråga vi har att lösa. Vi borde anstränga oss från samhällets sida att råda bot mot denna ensamhet. Detta är kanske framför allt en attitydfråga och en fråga om hur olika organisationer agerar.

Det är inget tvivel om att pensionärerna helst vill bo kvar i sin egen bostad och räknar med en god hemtjänstverksamhet. Då måste rekryteringen till hemsamaritgruppen breddas. Det måste bli ett yrke med attraktionsförmåga på arbetsmarknaden. För att detta skall ske krävs bl. a. anställningstrygghet och förbättrad lönenivå. Jag tror också att det är nödvändigt att vi anordnar en utbildning som utformas så, att den breddar yrkesinnehållet.

Vi vet av erfarenhet att personaltätheten är låg inom såväl åldrings- som långtidssjukvården. Detta ställer på sina håll till enorma svårigheter. Man klagar t. ex. från socialdemokratiskt håll i Göteborg på att hemsamariternas vårdtimmar har blivit alltför rationella. Den mänskliga kontakt som behövs hinner man inte med. I Malmöhus läns landsting har man just tagit upp det förhållandet att många långtidspatienter måste dela rum med flera andra. I Göteborg bygger man ut servicehusen, men man dimensionerar inte personalen så att den räcker, trots att de som bor i husen är mellan 80 och 90 år.

Det här är också en fråga om rekryteringen till vårdräkna över lag. Det är alltid brist på människor som vill arbeta i dessa yrken. Det måste finnas allvarliga bakomliggande faktorer, som jag tyvärr inte hinner ta upp här. Könsmässigt råder här en allvarlig snedrekrytering.

Det är säkerligen nödvändigt att skapa mellanformer mellan det egna hemmet och ålderdomshem/långtidsvården. Servicehusen och dagcentra kan fungera som kontaktpunkter för dem som valt att bo kvar i större avskildhet.

Alltför många pensionärer, som under sin yrkesverksamma tid haft fullt upp med att klara sitt jobb, drabbas vid pensioneringen av en plågsam sysslolöshet. Att ha tillfälle till meningsfull verksamhet måste ses som en mänsklig rättighet. Nu vet vi att det är svårt för äldre människor att få arbete. Vi hoppas att den nyligen beslutade möjligheten till delpensionering kan bidra till lösningen av detta problem.

Över huvud taget måste vi motverka den segregation av åldersgrupper

som sker i samhället. Det kan inte vara riktigt att vi har unga på ett ställe, äldre på ett annat och medelålders på ett tredje.

När det gäller den öppna vården av äldre personer spelar distrikts-sköterskorna en central roll. Trots uttalade önskemål i denna riktning har antalet distriktssköterskor minskat under senare tid. Vi vet att regelbundna besök av en distriktssköterska för många äldre är ett fullgott alternativ till institutionsvård. Därför bör distriktssköterskornas utbildning förbättras och deras plats i vårdorganisationen förstärkas.

Den slutna sjukvård som har långvårdskaraktär bör också byggas ut kraftigt och lokaliseras på ett väl förgrenat sätt, så att patienterna kan bli kvar i närheten av sin hembygd. Landstingsförbundet har räknat ut att vi skulle behöva ca 10 000 platser under de närmaste fem åren. Vi vet att Göteborg, som jag återigen tar exempel ifrån, har en brist på över 1 000 platser. Det har gått så långt vid Sahlgrenska i Göteborg att man fått lägga folk i korridoren och att brandmyndigheterna och länsstyrelsen fått ingripa.

Besökstiderna inom denna vård kan förenklas och göras mer flexibla. Det är viktigt att kontakten med anhöriga och gamla vänner och bekanta kan göras naturlig och förläggas på olika tider av dagen, som passar både den som besöker och den som får besök.

Det är alldeles självklart att all sjukvård inom både den öppna och den slutna vården har en särskild psykologisk aspekt genom närheten till livets slut. Detta måste i mycket högre grad än hittills beaktas i personalens utbildning och arbetspraktik för att bättre svara mot denna vårds speciella karaktär. På något sätt har vi i det moderna samhället blivit rädda för närheten till döden. Vi vet inte riktigt hur den skall hanteras. Vi vet inte hur vi skall prata med människor om det som för en äldre människa ter sig naturligt.

Det politiska arbetet för att tillgodose de äldres rättigheter måste alltså få fortsätta med full kraft. Rationaliseringar inom åldringsvården får inte gå ut över de äldres behov av personlig vård och omsorg. De äldres berättigade anspråk på samhällsservice måste gå före önskemål om lägre skatt.

Jag behöver väl inte särskilt understryka att det är viktigt att åtgärder för de äldre utformas under direkt medverkan av dem själva och deras organisationer.

Herr talman! Det är med stor oro som vi noterat att de borgerliga partierna vill sänka skatterna för enskilda och inkomsterna för samhället. Vi kan presentera önskelistor i långa banor, men till slut är det ändå så att om vi inte har en stark samhällsekonomi hjälper inga vackra ord vare sig i regeringsdeklarationer eller på andra håll. Det finns alltså en risk att den nuvarande regeringens politik leder till en nedkörd ekonomi och att denna trots många försäkringar kommer att gå ut över den äldre generationen. Jag tror för min del att pensioner både inom folkpensionens ram och inom ATP ligger fast. Ingen har heller påstått något annat. Men man kommer inte att ha råd vare sig i kommuner, i landsting eller

från statens sida att ställa de ekonomiska medel till förfogande som är nödvändiga för att göra de förbättringar som behövs inom åldringsvården. Det är på den här punkten som jag hyser allvarlig oro inför framtiden.

Det finns alltid en risk att de unga, de starka, de högt betalda tar ut sin del av samhällets ekonomiska kaka. Men det är ju inte de som behöver ekonomisk förstärkning. Det är den offentliga sektorn som i dag kan kallas den väsentliga sektorn, väsentlig inte minst på det område som jag har berört här i mitt inlägg.

I den politiska deklaration som den socialdemokratiska riksdagsgruppen tog den 6 oktober ägnas också den här frågan stort intresse. Där sägs bl. a.: "Socialdemokratin kommer att slå vakt om tryggheten för de äldre och verka för fortsatta reformer." Där sägs också att vi kommer att kräva mer personal och en utbyggnad av den offentliga sektorn.

Vi har nyligen fått en plan för utbyggnad av barnomsorgen. Den är helt nödvändig. Där finns en eftersläpning. Men jag vill ifrågasätta om vi inte skulle behöva en liknande plan inom äldreomsorgerna. De hotar annars att komma i skymundan. Jag vet inte om det går att upprätta en sådan plan, men omsorgen om de äldre är viktig och det finns säkert anledning att återkomma i den frågan vid ett senare tillfälle.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara korrigera herr Svensson i Kungälv på en enda punkt. När han berättat om vad jag för några år sedan sade om socialhjälp och dess befarade utveckling var hans återgivande alldeles korrekt utom i det avseendet, herr Svensson, att det inte var en profetia utan en prognos. Det är en väldig skillnad. En profetia är någonting som vissa sällsynt rikt utrustade personer kan avge med hjälp av övernaturliga krafter eller direktkontakt med högre makt. En prognos är ett räknestycke där man under vissa givna förutsättningar och utgående från en viss given trend försöker räkna ut hur det kommer att gå om några år. Profetia och prognos har det gemensamt att de, dess värre för profetian och dess bättre för prognosen, nästan alltid slår fel. En profetia bör ju definitionsmässigt slå in för att det skall vara något fint med den, men en prognos är till för att slå fel, i varje fall om den är negativ. När man har räknat fram en prognos kan vi finna att om vi fortsätter på det sätt som vi gör nu så kommer det att gå alldeles snett om några år. Det räknade jag ut om socialhjälp, jag tror tyvärr att det var rätt räknat. Men sedan fortsatte vi inte; bl. a. med hjälp av denna och andra prognoser kom vi underfund med att det inte kunde fortsätta på detta sätt. Då ändrade vi förutsättningarna. Och herr Svensson minns lika väl som jag att det fanns en del saker som det inte gick att ändra på. Det viktigaste kanske var att vi fick en arbetslöshetsförsäkring som fortfarande inte är bra men som är bättre än den vi hade förut. Den tog

bort mycket av socialhjälpen. Vi hoppas att, som det utlovas i regeringsdeklarationen, när den reformen blir riktigt färdig skall ännu ett stycke av socialhjälpen kunna försvinna. Jag tror också att t. ex. de sedermera ordentligt utbyggda bostadstilläggen till barnfamiljer väsentligt har hjälpt till att minska socialhjälpsskottet. Jag är helt lycklig över, där har herr Svensson rätt, att den prognosen slog fel -- men det var det som var meningen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlshamre misstrodde vid det tillfället den socialdemokratiska regeringen ganska mycket och menade att det kommer att gå alldeles snett. Nu blev det inte så och det berodde väl på att vi satte in åtgärder. Nu är vi lyckliga båda två och det är ju bra, men vare sig man använde profetia eller prognos så var den i varje fall fel.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Den samlande parollen för regeringspartierna under valrörelsen var att man ville ge ökat svängrum åt marknadskrafterna och det privata vinstintresset att påverka utvecklingen. Socialdemokratin har enligt den borgerliga propagandan engagerat samhället för mycket i frågor som borde få skötas av aktieägare och företag utan inblandning från samhällets sida. Det är ju sant och riktigt att socialdemokratin och löntagarnas organisationer har krävt och genomdrivit en rad åtgärder för att få till stånd en mera långsiktig, en på alla människors rätt till trygghet och god livsmiljö inriktad hushållning med våra ekonomiska resurser och med våra naturtillgångar. Motivet har varit uppenbart. Erfarenheten har visat att marknadskrafterna varken hushållar med människor eller miljö. Socialdemokratin och löntagarorganisationerna har steg för steg eftersträvat och genomfört en maktförskjutning i samhället till löntagarnas och de allmänna intressenas förmån på bekostnad av enskilda ägare och kapitalintressen.

Nu skall den nya regeringen ge oss en ny politik i detta avseende, en maktförskjutning i motsatt riktning till de privata ägarintressenas förmån på bekostnad av löntagarnas och allmänintressets möjligheter att göra sig gällande. Samtidigt lovar regeringen i regeringsdeklarationen att genomföra en sträng hushållning med naturtillgångarna, en politik för sysselsättning och boende i alla delar av landet och dessutom att man skall bryta tendenser till maktkoncentration.

Hur skall då regeringsdeklarationens löften gå att förena med den allmänna inriktningen av regeringens politik? Herr talman! Jag vill granska den frågan med utgångspunkt i det läge som vi har när det gäller skogen och skogsindustrin.

Den svenska skogsindustrin har byggts ut snabbt under 1970-talet. Enligt 1973 års skogsutredning motsvarade industrins produktion år 1973 ett råvarubehov som med närmare 20 miljoner skogskubikmeter överstiger vad som långsiktigt kan avverkas i våra skogar. Dessa beräkningar

manar, vilket alla torde vara överens om, till återhållsamhet när det gäller den fortsatta utbyggnaden av skogsindustrin. Det har också föranlett skogsindustrin att träffa en överenskommelse om att begränsa ökningen i råvaruförbrukningen. Man bör då observera att denna överenskommelse gäller endast under tiden den 1 mars 1975 till den 31 december 1977. Skogsindustrins planer omfattar en utvidgning som i början av 1980-talet skulle kräva drygt 15 miljoner skogskubikmeter mer råvara än 1973.

En enkel summering säger oss då att vi redan i början av 1980-talet, om skogsindustrins planer skulle tillåtas fullföljas, skulle ha en industrikapacitet vars råvarubehov årligen överstiger tillväxten i våra skogar med 35 miljoner skogskubikmeter. Det finns dessutom skäl att lägga till några miljoner skogskubikmeter ytterligare, som tillkommer i kapacitetsökningar genom vanlig vardagsrationalisering och mindre utbyggnader som inte kräver tillstånd.

Allmän enighet råder om att det är nödvändigt att vi genom en förbättrad skogsvård och ett effektivare tillvaratagande av råvaran skall eftersträva att minska gapet mellan tillväxt och råvarubehov. Men det råder också enighet om att vi trots sådana bemödanden inte kan undvika en virkessvacka längre fram, som är bekymmersam mot bakgrunden av hur vi skall utnyttja vår industrikapacitet.

Med stöd av löntagarorganisationerna, som inför det här perspektivet naturligen känner stor oro för sysselsättningen i framtiden, vidtog den socialdemokratiska regeringen en rad åtgärder som skulle trygga möjligheterna till en mera långsiktig och planmässig hushållning med våra skogsresurser när skogsutredningen lägger fram sina slutbetänkanden. Bl. a. föreskrevs sålunda i byggnadslagen 136 a § efter ett beslut i riksdagen att en obligatorisk prövning skall ske vid utvidgning av skogsindustrier som kräver mer råvara.

Nu har jordbruksminister Dahlgren för tidningen Dagens Industri aviserat en kursändring i skogspolitiken. Kursändringen skulle uppenbarligen gå ut på att hushållningen med råvaran skall få skötas av skogsindustriföretagen i samarbete och under eget ansvar. Enligt intervjun anser inte jordbruksministern att det angår honom hur detta samarbete organiseras. Skogsindustrin skall få en chans att leva upp till sitt ansvar, säger jordbruksministern. Men gör den inte det, så lovar han att klippa till stenhårt. Han har verifierat den här ståndpunkten senast i kvällens Rapportprogram.

Om detta skall vara den nya kursen i skogspolitiken, då finns det sannerligen anledning till oro. Frågan om hur vi i det bristläge som alla är överens om att vi kommer att få skall utnyttja skogens resurser är ju inte bara en fråga om att ransonera råvarutillgångarna.

Det är ju ett betydelsefullt led i en samhällsplanering som också skall lösa en rad andra problem. Det gäller bl. a. hur vi skall trygga rätten till arbete och en god livsmiljö för människor som i dag är verksamma inom skogsindustrin i vårt land. Det gäller också vilken roll skogsindustrin i framtiden skall spela för våra regionalpolitiska överväganden.

Hur vi skall handla för att undvika att utsätta ur sysselsättningssynpunkt sårbara samhällen och bygder för besvärliga påfrestningar när svackan i virkestillgången kommer.

Dessa frågor måste ändå angå en regering som enligt regeringsdeklarationen talar om att vi måste ha en sträng hushållning med naturtillgångarna och lovar en politik för sysselsättning och boende i alla delar av landet. Dessa angelägenheter kan inte bara överlätas till frivilliga överenskommelser mellan landets skogsindustrieföretag.

Jag har under min tid som jordbruksminister kunnat konstatera hur olika intressegrupper ligger i luven på varandra för att skaffa sig tillgång till skogsmark och därmed ökade möjligheter att förse sina egna skogsindustrieföretag med råvaror. I sådana situationer har hänsynen till att stödja småindustrin och rädda arbetstillfällena åt glesbygden vägt lätt även för framträdande centerpartister.

Inte heller har jag kunnat spåra någon oro för maktkoncentration eller tillkomsten av stora företagsenheter när det gäller att ta ställning till förmån för skogsägarnas egna företag. Släpper samhället, som jordbruksministern tycks vara inställd på, sitt inflytande över hushållningen med skogsråvaran, så kommer de starkaste skogsföretagen att ta för sig utan hänsyn till den roll andra företag kan spela för sysselsättning och utveckling i sina bygder.

Lägger man till detta att centern motionerade i riksdagen om att rätten att förvärva jord och skogsmark skulle förbehållas aktiva jord- och skogsbrukare och avskaffas för förädlingsföretag och att man vill minska det allmännas innehav av mark, så skulle ju snart en ägarkategori, de privata skogsägarna, kunna styra utvecklingen också av vår skogsindustri i enlighet med sina speciella intressen.

Hur stämmer detta med regeringsdeklarationens uttalade ambition att motverka maktkoncentration? Jag vill för att inte bli missförstådd säga att jag har stor respekt för den skicklighet med vilken bondekooperationen driver sina verksamheter. Den hade under sina genombrottsår en stark tillskyndare i socialdemokratien. Den har betytt mycket för att öka effektiviteten inom näringarna och därmed också mycket för vår samhällsekonomi.

Men självfallet måste vi ha ögonen öppna för de risker för maktkoncentration som vi löper när effektivt organiserade ägarintressen efter regeringsskiftet kan vända sig till sina egna företrädare i regeringen för att diskutera näringarnas angelägenheter. Socialdemokratien kommer inte att tolerera att samhällsuppgifter, som svenska folket har rätt att utkräva ansvar av regeringen för, läggs över på företag som bara är ansvariga inför sina aktie- eller andelsägare.

Nu har det ju i riksdagen så sent som i våras funnits delade meningar mellan två av de statsråd som i regeringen har att hantera skogsfrågor när det gäller hur tillståndsgivningen skall prövas. Statsrådet Elvy Olsson stödde ju som enda borgerliga ledamot av riksdagen det socialdemokratiska förslaget. Jag utgår ifrån att hon som bostadsminister och därmed

i första hand ansvarig för tillämpningen av 136 a § kommer att vidhålla sin uppfattning om i vilken ordning tillståndsprövningen för skogsindustriutbyggnader bör ske. Även fru Olsson uppträdde i Rapport i kväll och gav intryck av att så skulle bli fallet, vilket jag naturligtvis hälsar med tillfredsställelse. Vi kommer från socialdemokratins sida att följa dessa frågor med stor uppmärksamhet.

De frågor vi har att handlägga i jordbruksutskottet lämpar sig över huvud taget synnerligen dåligt för den nya regeringens generella recept för samhällsutvecklingen, att ge större svängrum åt marknadskrafterna och det privata vinstintresset. Skall vi lösa jordbruksnäringens problem framöver, komma till rätta med markspekulation i det sammanhanget och skapa förutsättningar för den mest lämpade att bli jordbrukare, oberoende av om han eller hon kan ärva eller förvärva mark, då är det inte ett friare spelrum för de s. k. marknadskrafterna vi behöver – inte heller om vi skall driva en aktiv miljöpolitik för att skydda vår natur och trygga rätten för alla till en god miljö.

Den socialdemokratiska regeringen har drivit en aktiv miljöpolitik. Sverige betraktas i internationella sammanhang som ett föregångsland i dessa frågor.

Socialdemokratin kräver att samhällets insatser för hushållning med våra mark- och vattentillgångar och för skydd av vår miljö fullföljs. En av de mest angelägna miljöfrågorna är att förhindra en fortsatt förstörelse av sjöar och vattendrag, en försurning av våra marker och den risk för människors hälsa som svavelnedfallet vid förbränning av kol och olja medför. Vi kräver att den socialdemokratiska regeringens åtgärder för att begränsa svavelnedfall och övriga luftföroreningar fullföljs såväl här hemma som i det internationella samarbetet.

Vi kräver ett fullföljande av åtgärder för att begränsa industrins vatten- och luftföroreningar och effektiva insatser för att återställa förstörd miljö. Vi kräver en fortsatt utbyggnad av produktkontrollens möjligheter att hindra att farliga ämnen används i produktionen eller sprids i naturen genom bekämpning med olämpliga kemiska medel.

Skall vi lösa fiskerinäringens problem blir det sannerligen fråga om ett aktivt engagemang från samhällets sida för att bereda dem som skall vara verksamma inom fisket en tryggare försörjning. Låt mig när det gäller fisket få säga att i det läge som uppstått efter Warszawakonferensen delar jag fiskarorganisationernas uppfattning att fiskezoner bör inrättas i Östersjön.

Det är också angeläget att regeringen utnyttjar de utfästelser som den socialdemokratiska regeringen fick av den norska regeringen att ge de svenska fiskarna rätt att också i fortsättningen fiska på sina traditionella vatten i Nordsjön. Jag förutsätter dessutom att fiskerikommitténs arbete kommer att drivas vidare enligt de intentioner som den socialdemokratiska regeringen kom överens med Sveriges fiskares riksförbund om.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag framhålla att menar regeringen allvar med sina löften i regeringsdeklarationen om sträng hus-

hållning med naturtillgångarna, om krav på en god miljö, om ett samhälle i ekologisk balans och om sysselsättning och boende i alla delar av landet, då leder inte ett ökat spelrum för marknadskrafterna och det enskilda vinstintresset till målet. Då duger inte den borgerliga kapitalismens metoder. Då krävs mera av planmässig hushållning med våra gemensamma resurser till allas bästa, mera av demokratisk socialism.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till herr Lundkvist. Det är ju han som har haft ansvaret för jordbruk, skog och miljö under de senaste åren. Som tidigare oppositionspolitiker tycker jag att jag kan ge honom en honnör och säga att hans departement var ett av dem man hade minst anledning att kritisera under den tid herr Lundkvist var jordbruksminister. Bakgrunden till detta kan ha varit att herr Lundkvist är tillräckligt mycket realist för att förstå att på dessa områden har det inte varit lämpligt med storvulna experiment, helt enkelt därför att de biologiska och ekologiska lagarna måste följas, om man skall ha en chans att bedriva jordbruk och skogsbruk och utveckla eller underhålla en god miljö. Och förutsättningen för det är att den som brukar jorden stimuleras till aktivt arbete och produktion med sikte på och ansvar för framtiden. I jord- och skogsbrukarens sinne finns en önskan att ge också kommande generationer möjlighet att överleva.

De planer för jordbruket som utvecklades hos regeringen under 1960-talet kom att djupt oroa hela denna näring. Det fanns planer på att lägga ner en stor del av det svenska jordbruket, men dessa möttes med en våldsamt opposition av näringsidkarna själva. Verkligheten uppdagades för Sveriges regering när livsmedelssituationen i världen presenterades. Nedläggningsplaner, som motiverats med rationaliseringar, lade herr Lundkvist i byrålådan, och det var en gärning som vittnade om god kontakt med verkligheten.

Herr talman! I dag står skogen och skogsindustrin mera i fokus, och det har herr Lundkvist talat om. Det beror, som det har sagts, på att skogsråvaran är begränsad. Jag tror att den nya regeringen har alldeles klart för sig att utvecklingen måste anpassas till våra tillgångar. Om det inte sker en sådan anpassning och om tillräcklig råvara inte kan tillföras utifrån, kommer maskineriet att gnissla. Det finns de som påstår att statsmakterna måste gripa in – det har också herr Lundkvist sagt – för att med diverse styrmedel söka hålla råvara och industri i balans. Vissa åtgärder har ju också beslutats av riksdagen i våras.

Försöker man uppnå det vällovliga syftet att skapa balans genom styrmedel visar sig – det har vi erfarenheter av – ofta sådana konsekvenser av styrningen att det skapas än större problem på annat håll. Så måste man styra även där – till dess att man förlorar kontrollen över verksamheten. Det är en risk som också kan uppstå om man följer herr Lundkvists synpunkter på en kraftfull styrning utifrån.

Här fordras av den som har en sann överblick över situationen att

varsamt stimulera till sådana åtgärder som naturligt och bestående kan ge resultat. Förutsättningen är att parterna är överens om tagen. Jag förutsätter att den nya regeringen är iderik nog att vägleda parterna till sådana överenskommelser.

Förutsättningen för att exempelvis svensk sågverksindustri skall kunna klara den kostnadsökning som skett de senare åren har ju varit att öka produktionskapaciteten, använda mera råvara. Det har varit den lättaste lösningen, men också den snabbaste möjligheten att hålla företaget flytande och uppehålla sysselsättningen i dessa områden. Annars hade det inte lyckats. Men detta går inte längre – det är vi på det klara med. Då måste man i stället öka förädlingsgraden, och det görs min själ inte i en handvändning. Det fordras marknadsundersökningar, teknik, ekonomi, utbildning, en god marknadsföring m. m., och det fordras en anpassning till våra exportländers egna tillverkningsindustrier.

Det finns anledning för denna svenska industri att utveckla forskningen och tekniken och göra detta med en bredare och gemensam forskningsbas. Därtill fordras pengar. Här kan, menar jag, regeringen med användande av denna närings goda konjunkturer exempelvis föreslå gemensamma generella satsningar i form av t. ex. avdragsgilla avgifter som specialdestineras till förädlingsindustrins utveckling.

En utbyggd forskning ger förutsättningar att behålla och öka sysselsättningen inom denna näringsgren. Den ger också möjligheter för skogen att behålla sin ekonomi och möjligheter att vårda skogen och ge ett underlag för en intensiv skogsuppbyggnad.

I dag tog herr Fagerlund upp en frågeställning och trodde sig kunna förstå att dagens skogspriser var boven i dramat, som gav de höga mark- och fastighetsvärdena och gav ett minskat underlag för egna jordbrukare att driva en fastighet.

Jag tror inte alls att det är huvudorsaken till den situation vi har kommit in i på detta område. De skogspriser vi har i dag är höga, men mot bakgrund av händelserna under 1950- och 1960-talen, då skogspriserna i så stor utsträckning låg stilla, behöver vi i dag höga skogspriser för att klara den målsättning som bl. a. herr Lundkvist talade om: att försöka förbättra våra skogstillgångar.

Vi har av ekonomiska skäl icke haft möjligheter att vårda skogen så som man skulle önska. I dag finns möjligheter att göra uttag ur skogen gallringsmässigt, vilket successivt skulle kunna ge en högre produktion än den vi f. n. har. Det gäller också det som betraktas som tillväxt. Jag är även övertygad om att det finns en möjlighet för oss att skaffa råvara från andra länder under den övergångsperiod vi behöver för att förbättra våra allmänna skogsresurser.

Sedan talade herr Lundkvist, liksom de flesta av de socialdemokratiska talarna i dag, om marknadskrafterna, och han sade att det var det ungefärliga underlaget för den nya regeringen att arbeta efter på detta område. Det, herr Lundkvist, är inte sant. Jag tror att den nya regeringen är fullt medveten om att det på vissa områden måste finnas en viss form

av styrning. Men frågan är hur man styr, om man styr med stimulans eller om man med lagar och bestämmelser tvingar svenskt skogsbruk och svenskt jordbruk in i bestämda banor. Det är genom stimulans man får med jordbrukaren och skogsbrukaren på de aktiviteter som erfordras för att sanera på det här området.

Herr Lundkvist talade också om miljön. Jag ger honom en honnör för de aktiviteter som han varit med om att arbeta fram för att skapa en god miljö. Men det har icke utgjort ett underlag för jordbrukarna och skogsbrukarna att vara med i miljöarbetet när man, som man hade tänkt sig att göra, medverkar till vissa socialiseringsformer inom skogsbruket och jordbruket. Samma sak gäller t. ex. den debatt som dragits upp med anledning av det uttalande som LO och fackföreningsrörelsen gjort i vissa remisshandlingar. Sådana diskussioner har skapat underlag för oron för framtiden inom svenskt jordbruk och skogsbruk. Det är inte på det viset man skapar en nödvändig medverkan av de människor som har ansvaret för arbetet med dessa problem.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste nog få säga till herr Lothigius att jag inte tar åt mig av ett beröm som bygger på den gamla teknik man från borgerligt håll begagnat när man försökt beskriva den jordbrukspolitik vi fört under åren och när man försöker skildra vad som egentligen hände enligt 1967 års beslut. Jag har så många gånger från denna talarstol fått rätta borgerliga talare som försökt vanställa den politiken att jag behöver inte göra det i dag igen. Jag bara slår fast att under den tid vi drivit jordbrukspolitik i det här landet har man kunnat konstatera att den svenska jordbruksnäringen blivit bättre rustad än jordbruksnäringen i de flesta länder som vi kan jämföra oss med när det gäller att ha god bärkraft, ge sina utövare och anställda en hygglig situation och ge landet den livsmedelsförsörjning det behöver. Jag känner inte till vad det var för ett rationaliseringspapper jag stoppat i byrålådan. Vi måste även i fortsättningen driva rationaliseringsverksamheten vidare inom jordbruket, och det har vi alltid varit överens om då vi diskuterat här i huset.

Herr Lothigius överraskar mig när det gäller frågan om råvaran. Herr Lothigius känner ju till sågverkens situation. Är det några som jag haft bekymmer för under den tid jag var jordbruksminister så är det just sågverken. Representanter för de många små företagen har suttit utanför min dörr och varit oroliga för att starkare krafter ville driva en politik inom skogsnäringarna som praktiskt taget skulle ställa dem inför risken att blottställas på den råvara de behövde för att klara sin verksamhet i de glesbygder där denna verksamhet många gånger kanske betydde det enda sysselsättningstillfället.

Vi klarar inte de här problemen genom import. Skogsutredningen har mycket bestämt sagt ifrån på den punkten. Vi klarar inte svackan med import och kan inte bygga vår råvaruförsörjning på import, utan vi måste

försöka sörja för att vi får en planering och en hushållning. Det är här jag vänder mig emot den nya metod som jag finner att den nuvarande jordbruksministern tänker tillgripa, nämligen att han vill lägga över mera av ansvaret på skogsindustrin själv då det gäller att klara de här problemen. Det är ändå fråga om problem som gäller hela samhällsutvecklingen. Det gäller arbetstillfällen i tätorter och glesbygder där planeringen för framtiden skall ske också under hänsyn tagen till andra förhållanden än inom skogsindustrin.

Herr **LOTHIGIUS** (m) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande händelserna 1967 är det ganska lätt att följa den utveckling som skett inom hela vårt jordbruk. Skulle vi gå efter de planer som man begärde att de olika länen skulle upprätta, varvid man utgick från vissa så att säga kombinationer och nedläggningar beträffande en stor del av vissa jordbruk, skulle det, herr Lundkvist, innebära en kraftig nedbantning av det svenska jordbruket.

I Jönköpings län, där man gjorde upp kartor och träffade avgöranden samtidigt som man diskuterade, visade det sig att de tänkbara riktlinjerna i praktiken skulle innebära att 72 eller 78 % av jordbruket skulle läggas ned.

Men man kom på andra tankar när man började se på världssituationen och när det från olika länder började talas om behovet av en större livsmedelsproduktion i hela världen. Då tog också regeringen sitt förnuft till fånga.

När det gäller råvarorna och sågverken vill jag säga att jag är fullt medveten om den rådande situationen. Jag är fullt medveten om att jag som f. d. representant för de små sågverken i Jönköpings län har stått mellan två eldar: å ena sidan storindustrin och å andra sidan bondekooperationerna. Men jag har den uppfattningen att skall man lösa de här problemen behöver man inte göra det i första hand genom direkta lagstiftningsåtgärder, utan man skall på en regerings initiativ försöka få en ordentlig genomgång beträffande det samarbete som erfordras. Går det inte på detta sätt föreställer jag mig att den nya regeringen vidtar sådana åtgärder att vi inte råkar ut för de besvärligheter som herr Lundkvist har talat om.

Herr **LUNDKVIST** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lothigius fortsätter att tala om planer i samband med 1967 års jordbrukspolitik. Han vet naturligtvis lika bra som jag att vad man sade då var att vi skulle ha en självförsörjningsgrad på lägst 80 %, och det hade inte på något sätt kunnat uppnås med de metoder för jordbrukets utveckling som herr Lothigius här talar om och som han kallar för planer.

Vi har hela tiden sagt att riktlinjerna för samhällets stöd till jordbrukets utveckling ligger fast. Det var dessa riktlinjer som låg till grund för beslutet 1967. Det går bra, herr Lothigius, att läsa riksdagens protokoll,

där man kan se att vi inom alla partier var angelägna om denna rationalisering. Riktlinjerna i stort ligger fast. Sedan får vi ompröva vår produktionsmålsättning med hänsyn till hur möjligheterna för vår livsmedelsförsörjning utvecklas. Det är den prövningen som sker nu inom ramen för den jordbruksutredning som f. n. arbetar.

När det sedan gäller sågverken: Det är utan tvekan på det sättet att man inte löser de problem som är bl. a. småsågarnas genom att överlåta åt skogsindustriföretagen själva att hantera ransoneringar och hushållning av råvara. Det är inte så vi kan bedriva samhällsplanering i det här landet. Vi kan inte lyfta ut en näringsgren ur sitt sammanhang och säga: När det gäller skogsindustrin får företagsamheten sköta planeringen, men när det gäller övrig verksamhet i samhället skall samhället vara engagerat och svara för att vi genom en riktig regionalpolitik osv. får den utveckling vi önskar. När vi har en brist på råvara, som vi har inom detta område, och när vi har anledning att känna oro för dels hur den industrikapacitet som vi redan har skall kunna utnyttjas, dels hur vi skall lägga upp det hela för att inte olika bygder skall drabbas hårt då virkessvackan kommer – så är det självfallet angeläget att samhället och regeringen är beredda att ta sitt ansvar och icke skjuter över detta på industriföretagen.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall inte tjata om 1967 års diskussioner på området, men jag skulle vilja fråga: Varför blev det så tyst om de planer som man lade fram och varför blev förändringen helt annorlunda än den man försökte åstadkomma genom beslutet 1967? Utvecklingen blev ju också en helt annan än den avsedda.

Jag har det absoluta förtroendet för svensk sågverksindustris möjligheter att samarbeta – om den får vissa garantier från regeringen att denna skall medverka. Det viktiga är att vi i de olika kommuner där det finns en god och bra träindustri kan behålla vår sysselsättning. Det kan vara nödvändigt, herr Lundkvist, att under en viss övergångstid icke köra med full kapacitet på vissa av dessa industrier – bara för att man därigenom skall kunna upprätthålla sysselsättningen på annat håll. Vi kan under denna tid avvakta de möjligheter som finns att utveckla vår egen skogsvara, samtidigt som vi skall använda tiden för att förbättra möjligheten till en utvecklad träförädling. Det är mycket viktigt, och det är mot den bakgrunden som jag i dag har föreslagit att vi under goda konjunkturer skall avsätta större belopp än nu till forskning för att förbereda en sådan förädlingsverksamhet.

Herr talmannen anmälde att herr Lundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I regeringsdeklarationen sägs att regeringen avser att föra en kraftfull politik för att reformera arbetslivet och fördjupa arbetsde-

mokratin. Den nya arbetsrätten skall fullföljas.

Jag konstaterar att det finns en stark oro hos svenska folket för hur regeringen kommer att driva dessa frågor. För dem som bevittnade valnattens skrånande hopar, förmodligen högerstudenter som drev genom staden, är det faktiskt skakande utsikter att dessa kan få inflytande över landets politik.

Vid behandlingen av medbestämmandelagen på försommaren kunde vi bevittna hur framför allt moderater och centerpartister försökte urholka lagen till nackdel för de anställda. Tyvärr fick man på en rad punkter medhåll från folkpartiet, vilket ledde till en rad lottförluster som får svåra efterverkningar på reformeringen av arbetslivet. Detta vidhåller vi trots att det här i kammaren hörts andra tongångar. Moderaterna och centern, som ju är i majoritet i den nya regeringen, framförde dessutom i debatten krav på ytterligare försvagningar av denna lag. Får jag påminna om en del av dessa begränsningar i lagens verkningskraft som man föreslog.

Centern och moderaterna ansåg ju att facket inte skulle få informations- och förhandlingsrätten i de små företagen. Moderaterna ville gå ännu längre och undanta alla företag med mindre än tio anställda.

Moderaterna ville ha en tunnare utformning av uppskovsreglerna.

Moderaterna ansåg att regeln om centrala förhandlingar helt skulle utgå.

Genom lottning fick borgarpartierna igenom en försvagning när det gällde informationens omfattning. Moderaterna ansåg egentligen att informationsrätten ytterligare skulle begränsas genom att arbetsgivaren skulle kunna rida på en bestämmelse om risk för skada.

Moderaterna ville införa en munkavleparagraf som skulle gjort det möjligt för arbetsgivaren att effektivt hindra det fackliga arbetet.

När det gäller medbestämmanderättsavtal ville moderaterna begränsa avtalsrätten, så att avtal inte skulle kunna träffas i företagsledningsfrågor.

Tolkningsföreträdet ville moderaterna urholka, så att det i stället skulle bli fråga om ett omvänt förhandlingsinitiativ.

Den fackliga vetorätten vid antagande av entreprenader ville inte moderaterna vara med om.

Moderaterna ville också begränsa rätten till stridsåtgärder i samband med internationella arbetskonflikter.

I skadestandsfrågan drev ju borgarna igenom att den mot löntagarna riktade skadeståndsmöjligheten skärptes medan den försvagades när det gäller arbetsgivare.

Den här uppräknningen visar att det måste finnas stora ambitioner inom regeringspartierna när det gäller att reducera de fackliga organisationernas möjlighet att hävda sina medlemmars intressen ute på arbetsplatserna.

I själva verket kan vi återfinna över 50 yrkanden i borgerliga motioner som innebar att propositionen gick alltför långt när det gällde utvecklandet av demokratin i arbetslivet. De här motionskraven är framsprungna ur de förutvarande borgerliga riksdagsgrupperna. Det är viktigt att

det snarast skapas klarhet i vad som ligger bakom regeringsdeklarationens uttalanden om arbetsrätt och arbetsdemokrati.

Under valrörelsen har starka arbetsgivarkrafter anfallit arbetarrörelsen. Detta påhejades av de borgerliga partierna. Det är omöjligt att veta om regeringspartierna har bundit sig för långtgående eftergifter mot arbetsgivarna. Men det är ju klart att det finns starka sympatier inom regeringspartierna för en avveckling av centrala delar i t. ex. anställnings- trygghetslagstiftningen. Vid riksdagsbehandlingen av denna ville ju t. ex. moderaterna lämna fältet fritt för provanställningar, vilket skulle rasera anställningstryggheten inom stora delar av näringslivet.

I turordningsbestämmelserna yrkade man på att lämplighet och duglighet skulle in i avgörandet av turordningen. Man ville från borgerligt håll inte acceptera den skärpning av skadestånden för arbetsgivare vilka trotsar domstolen, som blev resultatet av riksdagsbehandlingen.

Vi står nu inför en mycket besvärlig avtalsrörelse. Det blir nödvändigt att försöka nå fram till en rättfärdig löneuppgörelse på basis av en skatteomläggning vars precisa innehåll vi inte vet någonting om i dag.

En sak är emellertid klar. Det utspel i skattefrågan som mittenpartierna gjorde i valrörelsen kommer att skapa stora svårigheter eftersom förslaget gynnar de högre inkomsttagarna mer än låginkomsttagarna.

Avtalsrörelsen skall också genomföras i en anda av väpnat hot från den nya regeringen. Finansministern Gösta Bohman har under den här allmänpolitiska debatten plockat fram vapen ur sin arsenal:

Han har öppet hotat med en momshöjning.

Han har sagt ifrån att den nya regeringen inte kommer att tveka att, om så erfordras, vidta åtgärder ägnade såväl att begränsa köpkraftsökningen under det kommande året till vad som är samhällsekonomiskt acceptabelt som att förbättra vår exportindustris konkurrenskraft.

Han har också öppet hotat med att arbetsmarknadens frihet skulle kunna rubbas.

Under denna debatt har regeringens trovärdighet oupphörligen satts i fråga.

Vad det gäller finansminister Bohman vill jag erinra om de helt otillständiga förvrängningar av köpkraftsutvecklingen för en industriarbetare som han körde med i valrörelsen. Han fick, sedan han överbevisats om de här felaktigheterna, ta tillbaka sina uttalanden.

Det intressanta är emellertid att moderaterna under hela valrörelsen fortsatte att sprida felaktigheter om industriarbetarnas och andras inkomstutveckling i landet.

Tidningen Metallarbetaren konstaterade: "Bohmans valrörelse härva av felräkningar, vrågbilder, olycksfall och inkompetens."

Gösta Bohman är nu finansminister och har här i kammaren under hot manat löntagarna till återhållsamhet.

Bohmans parti har under hela valrörelsen påstått att löntagarna fått sänkt levnadsstandard under 1970-talet. Efter valet vill man att lönekraven skall hållas tillbaka.

I en ledare i somras skrev DN följande: "— att Bohman inte omedelbart kände på sig det orimliga i påståendet att den genomsnittlige industriarbetaren inte fått någon som helst privat standardhöjning under 70-talet. Det avslöjar hans fångenskap i en politisk klichévärld, där skatterna överskuggar allt annat och hans brist på kontakt med vanliga löntagares förhållanden."

Denne man är nu landets finansminister och ingår i en ministär där trovärdigheten är starkt ifrågasatt. Vi har en statsminister som ute på verkstäderna kallas för "dagtingarn", vi har en finansminister som kallas "vadhållarn" och en arbetsmarknadsminister som kallas för "papperspelle".

Det är alltså med en sådan regering som löntagarorganisationerna skall föra överläggningar i skilda frågor.

Inom den fackliga världen är det nödvändigt att man kan lita på att ord gäller. Löftesbrytare och svikare gör sig väldigt dåligt i överläggningar med fackföreningsrörelsen.

Herr talman! Jag måste mot bakgrund av vad som hänt i valrörelsen, efter valet och i denna debatt uttala en mycket stark oro för framtiden. Den nya regeringen innehåller uppenbarligen flera säkerhetsrisker mot den svenska arbetsfreden.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att den vokabulär som herr Sivert Andersson i Stockholm för fram vittnar om en enbart enögd läsning av hans eget Aftonblad.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påminna herr Lothigius om en sak. Citaten i mitt första anförande var inte i något fall hämtade från Aftonbladet – som jag dessutom inte läser med bara ena ögat. Det ena citatet var hämtat ur tidningen Metallarbetaren. Att rubrikerna fick den form de har i denna tidning beror inte på Metallarbetarens redaktion i första hand, utan det beror på Gösta Bohman och det moderata samlingspartiet.

Herr Lothigius! Kom också ihåg att det andra citatet var hämtat ur Dagens Nyheter, oberoende liberal!

Herr HÅKANSSON i Trelleborg (s):

Herr talman! Vi har många gånger under den här debatten, och även tidigare, fått höra att den borgerliga regeringspolitiken skall formas utifrån det innehåll som regeringsdeklarationen har.

Tidigare har i riksdagen – och även i denna debatt – ibland diskuterats frågor som man för enkelhetens skull kan samla under rubriken "närlivets strukturomvandling".

Vad innehåller då regeringsdeklarationen för någonting om detta. Ja, redan i den allmänpolitiska debattens första inlägg fick vi höra att detta ämnesområde inte behandlades i deklarationen. Det förhållandet måste

noteras med beklagande, för det måste givetvis tolkas på det sättet att regeringen saknar vilja eller förmåga att åstadkomma någonting på det här området eller är omedveten om problemen. Men problemen finns förvisso. Lösningen kan och får inte vara att skjuta dessa åt sidan. Att avstå från att agera är ett svek mot sysselsättningen. Regeringens uppgift är att nå fram och föreslå åtgärder.

Det är många branscher som nu befinner sig mitt uppe i en strukturomvandling. I förgrunden har på senare tid stått varven, specialstål och teko. Andra finns, t. ex. gummi- och plastindustrin.

Herr talman! Gummiindustrin är på väg in i en strukturomvandling, motsvarande den som tekoindustrin mötte för tio femton år sedan. Antalet sysselsatta har på senare år minskat med drygt 1 000, eller mer än 10 %, bara inom Fabriksarbetareförbundets avtalsområde. Möjligheterna är stora att en raskt ökande lågprisimport på vissa standardvaror gör krisen akut inom många företag. Avvecklingen av bildäckstillverkningen inom Trelleborgs Gummifabrik har skapat stora problem, och möjligheterna att hålla i gång en cykeldäckstillverkning inom landet ser inte ut att vara särdeles stora. Däcktillverkningen i Norrköping vilar inte på en alldeles säker grund. Förändringen inom andra produktområden skall jag avstå från att ta upp här.

För berörda kommuner innebär detta ett hot, på några håll ett mycket allvarligt hot.

I Trelleborg t. ex. finns en fjärdedel av landets sysselsatta inom gummiindustrin, och i den kommunen svarar enligt industristatistiken för 1973 gummivaruindustrin för 70 % av industrisysselsättningen. Det är ett företag som dominerar, Trelleborgs Gummifabriks AB, och på ett sådant sätt att det av landets regionala centra finns endast fyra som är mer beroende av ett företag ur sysselsättningsynpunkt än vad Trelleborg är av Trelleborgs Gummifabriks AB, nämligen Fagersta, Hagfors, Karlskoga och Kiruna.

Under perioden 1966–1970 hade gummiindustrin i Trelleborg en i stort sett oförändrad sysselsättning och prognoserade då även en ökning. Verkligheten blev en annan, för under perioden 1971–1975 har antalet sysselsatta minskat med mer än 600. Andra möjligheter till anställning saknas, varför utflyttningen från kommunen under den här perioden har varit mycket kraftig. Under de fem första åren på 1970-talet minskade folkmängden med i genomsnitt 250 per år.

Att påfrestningarna för kommunen Trelleborg är stora och kanske på väg att bli för stora på grund av detta är inte längre ett påstående utan grund, och det kan avläsas på många håll i den kommunala verksamheten. Många har agerat, herr talman, och på regeringens bord ligger bl. a. en skrivelse från länsstyrelsen i Malmöhus län med förslag till konkreta åtgärder. När och hur blir den behandlad?

Omstruktureringen av gummiindustrin har pågått en tid och kommer av allt att döma att fortsätta. Nyligen har delårsrapporten för perioden januari–augusti 1976 för Trelleborgs Gummifabriks AB presenterats.

De anställdas oro och farhågor besannas. En mening ur denna rapport har gett utrymme för många alternativa tolkningar, och intressant vore att få höra regeringens. Jag citerar: "Trots minskning av personalen har anpassning inte kunnat ske till det aktuella avsättningsläget, vilket har inneburit en betydande kostnadsbelastning." Till detta skall även fogas att VD i en till rapporten ansluten kommentar, som riktar sig till tjänstemän och arbetare vid TGA säger att man vid årets slut räknar med att ha i det närmaste hundratalet färre tjänstemän och arbetsledare jämfört med årets början och att antalet tjänster skall minska under nästa år med samma antal. Förändringen fortsätter således i negativ riktning.

Frågorna kommer nu fram från många håll – från de anställda, från arbetare och tjänstemän, från de kommunalt verksamma, från de regionala organen och från de fackliga organisationerna. Men var finns svaren?

Bristen i regeringsförklaringen – trots mångordigheten – framstår med all klarhet, vilket är beklagligt.

Kapitalbristen och trycket att hänga med i materialutvecklingen är krafter som säkert kommer att påverka gummi- och plastbranschens struktur i framtiden. Detta kan mötas på ett konstruktivt sätt genom att staten ställer sig bakom en framtida satsning på den kapitaltunga och kunskapskrävande materialframställningen. Stordriften har här sina fördelar, inte minst då en sådan gemensam satsning skulle skapa möjligheter att eliminera de mycket stora arbetsmiljörisker som finns i materialframställningen och produktionen. Det är uppenbart att stora delar av branschen inte har kapital att genomföra de tekniska förändringar som är nödvändiga med tanke på både arbetsmiljön och materialutvecklingen.

Den socialdemokratiska regeringen och dess arbetsmarknadsminister hade i denna fråga klart uttalade åsikter som för de anställda och för kommunen upplevdes som positiva. Var står den nuvarande borgerliga regeringen?

Regeringsdeklarationen ger inget besked. Vi frågar oss: Vilken betydelse har uttalanden i valrörelsen om att stoppa utstampningen av företagen eller talet om att skaffa fram 400 000 nya jobb när gamla nu försvinner? Eller domineras regeringen av de felaktiga åsikter som nytillträdna stadsråd gav uttryck för, nämligen att Sydvästskåne är en expansiv, överhettad region?

En tystnad från regeringen kan vara talande – men sker något i det tysta? Klarlägger man problemen i kanslihuset? Diskuterar man alternativa utvecklingstendenser för gummiindustrin och närliggande branscher? Håller man på att ta fram en proposition som skall klarlägga de industripolitiska handlingslinjerna där även miljö- och utvecklingsfrågorna belyses? Eller skriver man direktiv för en utredning av allt detta? Eller bara sitter man?

Herr talman! Enligt min åsikt får den sittande regeringen sitta bara bildligt. På många områden krävs det handling – och handling nu! Låt

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen på vissa
orter i Värmland*

bara inte regeringsdeklarationen vara vägledande!

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av på föredragningslistan upptagna utskottsbetänkanden till morgondagens sammanträde.

§ 2 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen på vissa orter i Värmland

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr *Olssons* i Edane (s) den 19 oktober anmälda fråga, 1976/77:22, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Edane har frågat mig vilka åtgärder industriministern överväger för att mildra verkningarna av personalinskränkningar som kan bli följden av den sparkampanj som har aviserats vid Uddeholm AB.

Inom Uddeholmskoncernen håller man enligt vad jag erfarit f. n. på med en genomgång av verksamheten vid bolagets olika enheter. Denna genomgång sker i samverkan med de anställda och berörda kommunala och regionala organ.

Som frågeställaren påpekar är Uddeholms verksamhet i stor utsträckning lokaliserad till orter som är mycket känsliga från sysselsättningsynpunkt. Det är därför angeläget att de förändringar av sysselsättningen som vidtas blir så begränsade som möjligt och förläggs i tiden på ett sådant sätt att svårigheterna blir så små som möjligt. Även om ansvaret för sysselsättningen i första hand åvilar företaget är det mot denna bakgrund nödvändigt att regeringen ägnar sysselsättningsutvecklingen inom den aktuella regionen särskild uppmärksamhet och nära följer resultatet av Uddeholmsbolagets översyn. Det är min avsikt att så snart ett mera heltäckande material rörande de enskilda produktionsenheterna har kommit fram med berörda parter diskutera sysselsättningsutvecklingen inom regionen. För dagen är det därför omöjligt att ange i vilken utsträckning särskilda sysselsättningsfrämjande åtgärder är erforderliga. Jag vill dock betona att regeringen är beredd att använda alla de sysselsättningspolitiska medel som står till förfogande för att slå vakt om sysselsättningen för de berörda.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på frågan.

De problem jag har tagit upp berör stora områden i mitt hemlän Värmland. Som anges i svaret har storarbetsgivaren Uddeholm startat en sparkampanj, som i första skedet gick ut på att under nästa år spara 150 milj. kr. Sedan denna fråga till industriministern väcktes har Uddeholm skärpt kampanjen. Projekt 150 har döpts om till Projekt 250, dvs. att man inom koncernen kallt räknar med att på ett år spara 250 milj. kr.

*Om åtgärder för
att trygga sysselsättningen på vissa
orter i Värmland*

För att leva upp till den målsättningen kommer det att bli nödvändigt med avskedanden på såväl TCO- som LO-sidan.

Uddeholmschefen Gunnar Wessman deklarerade i en tidningsintervju den 18 oktober att det kommer att bli personalinskränkningar och att varenda bit av koncernen berörs av sparkampanjen. 450 anställda vid Storforsverken har informerats om att det blir fråga om avskedanden. Hagfors, Degerfors, Skoghall och Deje är andra Värmlandsorter som berörs av sparåtgärderna.

Alla vet i dag att naturlig avgång och omplaceringar inte kommer att räcka. Avskedanden är oundvikliga och öron är stor därför att de orter som det här är fråga om mer eller mindre står och faller med Uddeholm. Få områden i landet torde ha ett så ensidigt näringsliv som den länsdel som det här berör.

Här är det uppenbart att det inte räcker med några självläkande krafter, utan här kommer aktiva insatser från regeringens sida att bli nödvändiga. Det är den garantin som människorna på dessa orter måste få från den nya regeringen.

Vi har i vår region vant oss vid att samhället har ställt upp och värnat om människors trygghet. Jag vill faktiskt avkräva industriministern ett klarare besked om att även den nya regeringen vidtar åtgärder för att trygga sysselsättningen i denna del av Värmland. Områden med så ensidigt näringsliv som det här är fråga om måste, som jag ser det, tillföras helt nya objekt.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Med anledning av herr Olssons i Edane krav på besked beträffande den nya regeringens ambitioner vill jag framhålla att ambitionen när det gäller att klara sysselsättningen är oförändrat hög. Vi tänker bemöda oss till det yttersta, och jag har under de senaste dagarna haft överläggningar med de närmast berörda länsorganen.

Vad som nu händer i Värmland liksom i andra delar av vårt land där näringslivet har problem är en följd av den utveckling av den industriella konjunkturen som vi bevittnar och som har orsakat svårigheter i många olika branscher. Men vi tänker som sagt inte spara någon möda för att säkra sysselsättningen.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Det är möjligt att jag sårar industriministern nu, men jag tror inte att jag gör mig skyldig till någon felbedömning när jag säger att den oro som man känner i dessa samhällen faktiskt har ökat sedan vi växlade över från en löntagarregering till en borgerlig reparaturregering.

Värmlänningarna är ett tåligt släkte men de är också vana vid att få konkreta besked. Det är sådana de vill ha. Jag vet att industriministern tidigare i dag har tagit emot en uppvaktning i dessa frågor och jag vill därför ställa en följdfråga: Fick de uppvaktande möjligen ett mer konkret

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i
Norrbotten*

besked än det som ges i svaret på min fråga?

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Det är på sakens nuvarande ståndpunkt inte möjligt att ge mer konkreta anvisningar om hur problemen skall lösas. Vad jag har sagt tidigare i dag överensstämmer med vad jag säger i svaret, att vi med stor uppmärksamhet följer utvecklingen.

Om människor känner oro kan det möjligen bero på de försummelser i fråga om den ekonomiska politiken som har medfört att vi i vårt land i dag har en långt sämre konkurrenskraft än vår omvärld. Det har gjort att vi förlorat marknadsandelar, vilket är roten och upphovet till de strukturproblem som nu har blivit så akuta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Norrbotten

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels fru *Marklunds* (vpk) fråga, 1976/77:24, dels herr *Svenssons* i Malmö (vpk) fråga, 1976/77:29, till herr arbetsmarknadsministern, båda frågorna anmälda den 21 oktober, och anförde:

Herr talman! Fru Marklund har frågat mig vilka garantier regeringen är beredd att lämna för sysselsättningen i Luleå och övriga Norrbotten med anledning av den aktuella situationen där.

Herr Svensson i Malmö har frågat arbetsmarknadsministern om regeringen har alternativa planer för att angripa de sysselsättningsproblem som följer i spåren på övergivandet av Stålverk 80 och vari dessa planer i så fall består. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Överläggningar pågår f. n. mellan regeringen samt Statsföretag AB och NJA i syfte att finna lösningar på den akuta ekonomiska krisen vid NJA. Regeringen har därvid förklarat sig beredd att positivt pröva en framställning från Statsföretag AB om statlig medverkan i en finansiell rekonstruktion av NJA. En sådan rekonstruktion är nödvändig för att på kort sikt trygga sysselsättningen i företaget.

NJA utarbetar f. n. ett handlingsprogram som syftar till att förbättra lönsamheten och därmed på längre sikt trygga sysselsättningen för de anställda. Företaget undersöker samtidigt möjligheterna att sprida arbetstillfällen till inlandskommunerna. Enligt vad jag erfarit väntas detta handlingsprogram vara klart våren 1977. Regeringen kommer då att ta ställning till en eventuell statlig finansiell medverkan.

Beträffande Stålverk 80-projektet pågår ett utredningsarbete inom NJA. Detta väntas bli avslutat våren 1977. När utredningsmaterialet föreligger

kommer regeringen att pröva frågan. NJA:s styrelse har dock, främst på grund av ändrade marknadsförutsättningar, beslutat rekommendera att denna utbyggnad av stålverket skjuts på framtiden. En utbyggd metallurgisk kapacitet är emellertid fortfarande huvudalternativet för företagets långsiktiga utveckling.

Åtgärder för att rädda sysselsättningen vid NJA löser enligt min mening inte sysselsättningsproblemen i Norrbottens län. Flera omständigheter visar att sysselsättningsläget i länet är otillfredsställande. Sålunda är t. ex. arbetslösheten hög och kvinnornas deltagande i arbetslivet bland de lägsta i riket. Problemen är störst i länets inre delar och i Tornedalen. De hittillsvarande regionalpolitiska insatserna har således endast i begränsad omfattning förmått lösa sysselsättningsproblemen.

Regeringen kommer därför att inom kort tillsätta en delegation med uppgift att skyndsamt initiera åtgärder som kan öka sysselsättningen i Norrbottens län.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

I regeringsdeklarationen står en enda dunkel mening om stålindustrin i Norrbotten: NJA skall byggas ut till metallurgiskt centrum. Herr Åsling är mera mångordig men precis lika dunkel i sitt svar. Den nya regeringen är inte klarare än den gamla om sina avsikter, i den mån den nya regeringen har några. Det räcker inte, det måste ges ett klart svar på frågan: Hur många jobb skall kunna tillföras Norrbotten, brutto och netto, och hur skall de tillföras? Vad betyder uttrycket "byggas ut" i regeringsdeklarationen? Det kan inte gärna betyda detsamma som att banta ner eller skjuta upp. Bygga ut kan betyda olika ting, t. ex. satsningar i själva produktionsapparaten, men nu kan man investera i utbyggnad utan att för den skull skapa nya jobb. Man kan skapa nya jobb samtidigt som andra rationaliseras bort. Man kan skapa nya jobb på väldigt många olika sätt. Den gamla regeringen påstod att man skulle få samma antal jobb trots 40 % mindre ämnesproduktion när stålverksprojektet skars ner, och det var givetvis ett orimligt påstående. Nu sägs det att man alltså skulle kunna tillföra 2 300 nya jobb trots stålkonjunkturen. Hur vågar man utfärda den typen av framtidsloften i nuvarande stålkonjunktur?

Om man skjuter på hela upprustningen, vart tar då arbetstillfällena vägen när anläggnings- och servicearbeten får inställas?

Jag understryker alltså ännu en gång min fråga: Vilken målsättning har regeringen i sysselsättningsfrågan i dess helhet i Norrbotten? Hur mycket och i vilka ungefärliga proportioner förutsätts sysselsättningen öka eller minska netto? Hur skall man uppnå de effekter som man ändå på något outgrundligt sätt har i tankarna? Det räcker nämligen inte att hänvisa till en regeringsdeklaration, för det är regeringen som skall vara vägledande när det gäller den grundläggande politiska filosofin för Norrbotten. Det kan man inte lämna över till en delegation som saknar varje form av direkt politiskt ansvar inför riksdagen.

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i
Norrbotten*

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Svaret på herr Svenssons fråga om vilken målsättning regeringen har för åtgärderna har jag tidigare gett: Det är att säkra sysselsättningen. Situationen i Norrbotten är allvarlig från sysselsättningsynpunkt. Stålkonjunkturen har raskt försämrats, NJA har stora lager och dålig lönsamhet. Vi måste med utgångspunkt i NJA rekonstruera företaget, se till att NJA fungerar som producent av handelsstål, innan vi kan gå vidare inom den sektorn. Under tiden som NJA rekonstrueras och byggs ut till ett metallurgiskt centrum måste alternativa sysselsättningstillfällen skapas i Luleå, men också, som jag har sagt i mitt svar, i Norrbottens inland och i Tornedalen. Och för den uppgiften kommer denna delegation att tillkallas. Vi har redan en mycket väl fungerande länsarbetsnämnd i Norrbotten. Vi har vissa konkreta planer som tagit form inom NJA:s ram för vidareutveckling av produktionen i NJA:s omgivning.

Allt detta bör samordnas och inplaceras i ett konkret sysselsättningsprogram. Delegationen skall arbeta med största möjliga skyndsamhet eftersom sysselsättningsfrågorna är så allvarliga och akuta.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Åsling är alldeles för diffus och oklar. Jag har full förståelse för att detaljerna i ett sysselsättningspolitiskt program och de insatser som det är fråga om måste utformas av specialorgan, men en politiskt ansvarig regering måste väl ha någon sorts grundfilosofi om vilken ungefärlig linje man skall välja. Man kan inte bara säga att målsättningen är att "säkra sysselsättningen i Norrbotten". Hur skall det tolkas? På vilken nivå skall sysselsättningen säkras – på den nuvarande nivån så att den inte blir ännu sämre, eller på en högre nivå? Var ligger ambitionsnivån?

Ni måste väl ha funderat över vilka förskjutningar i den industriella och allmänt näringslivsmässiga strukturen som är nödvändiga för att uppnå dessa sysselsättningseffekter. Skall det ske en kraftigt ökad satsning på hög förädling? Skall denna höga förädling underbyggas genom ökad export, eller måste den underbyggas t. ex. genom en vidgning av den interna marknaden för de högförädlade varorna?

Den typen av frågor – frågor om stålindustrins framtida struktur t. ex. – är ju verkligt avgörande för den andra målsättningen, som herr Åsling säger är en viktig del av den kommande politiken, nämligen inlandskommunernas situation. Om man skall koncentrera sig på en fortsatt bundenhet till råvaror och halvfabrikat inom stålindustrin, krävs enheter av en storleksordning som sannerligen icke låter sig decentraliseras. Satsar man däremot på en hög förädling, får man i det stycket i varje fall ett väsentligt bättre läge. Därför måste man, innan man utfärdar sådana där allmänna deklARATIONER om att man särskilt skall beakta inlandskommunerna och säkra sysselsättningen, fråga sig i vilka proportioner och på vilken nivå man skall säkra sysselsättningen och med vilken typ av

industriell struktur man över huvud taget skall kunna göra något för inlandskommunerna.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Det är i och för sig ganska fascinerande att lyssna till herr Svensson, som för en rent intellektuell debatt helt frikopplad från de dystra realiteter som tar sig uttryck i t. ex. NJA:s stora lager och den allmänna situationen för järn- och stålindustrin. Skulle man kunna angripa detta problem på det sätt som herr Svensson förordar, dvs. utan hänsyn till realiteterna, utan hänsyn till det kärva ekonomiska klimat som råder och utan hänsyn till de stora åtaganden i övrigt som samhället har inom näringspolitiken, vore problemet mycket enkelt. Nu är det så att vi först och främst måste säkra NJA:s fortlevnad som ett funktionsdugligt, framtidsinriktat stålverk. Redan det är en stor uppgift.

Sedan måste man, som jag förut har sagt, under tiden också ta till vara möjligheterna till vidareförädling av stålverkets produktion plus kompletterande tillverkningar som kan mobiliseras. I detta ligger i och för sig ett svar på den andra frågan som herr Svensson ställde, om vi väljer att gå vidare med halvfabrikat, ämnestillverkning, eller om vi föredrar att växla in på ett spår mot högre förädling. Vi har med den här linjen uppenbart valt den senare vägen.

När det sedan gäller delegationens politiska ansvar är det alldeles uppenbart att eftersom dess resultat skall värderas och sedan konkretiseras av regeringen finns det politiska ansvaret hos regeringen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Trots att industriministern uttryckt sig i så diffusa termer och säger att han skall säkra sysselsättningen utan att tala om på vilken nivå det skall ske och vilken sysselsättning det rör sig om, utmålar han sig själv såsom realist och jordnära. När jag begär samma konkreta besked som tiotusentals människor där uppe begär – efter vilka ungefärliga riktlinjer och med hjälp av vilken ekonomisk struktur skall sysselsättningen säkras, hur många jobb kan det bli fråga om med den ena eller andra åtgärden och vilka är proportionerna mellan de kommande insatserna? – då rör jag mig på en orcalistisk nivå. Då är jag intellektuell.

Jag tror faktiskt att bästa sättet att få en realistisk bild av Norrbotten är att tänka en smula, dvs. bedriva en intellektuell verksamhet, som klarar ut vilka problem det handlar om.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 19

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i
Norrbotten*

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i
Fengersfors*

§ 4 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Fengersfors

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att besvara herr *Johanssons* i Åmål (s) den 21 oktober anmälda fråga, 1976/77:25, och anförde:

Herr talman! Herr Johansson i Åmål har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att såväl på kort som på lång sikt trygga sysselsättningen i Fengersfors.

Bakgrunden till herr Johanssons fråga är de ekonomiska svårigheterna vid Fengersfors Bruks Nya AB med omkring 110 anställda.

Regeringen har under de senaste åren lämnat ett omfattande stöd till företaget. Trots dessa insatser har företaget drabbats av nya svårigheter. I den uppkomna situationen har regeringen haft att ta ställning till förslag, som syftar till att finansiellt stärka företaget. På grund av omständigheter som ligger utanför regeringens kontroll har det visat sig omöjligt att på grundval av dessa förslag ens kortfristigt överbygga den finansiella krisen. Jag vill dock understryka att arbetet på att finna en lösning på företagets problem fortsätter. Diskussioner pågår med berörda parter, och jag hoppas att de skall kunna leda till positivt resultat.

Om det trots allt inte skulle visa sig vara möjligt att fortsätta driften vid Fengersfors Bruk, kommer självfallet regeringen att vidta åtgärder för att finna alternativa sysselsättningsmöjligheter för den berörda personalen. Hela den arsenal av lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska resurser som vi förfogar över kommer i så fall att sättas in.

Herr JOHANSSON i Åmål (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Jag skall inte här gå in på någon teknisk diskussion om bruket utan hålla mig på det mer allmänt principiella planet.

Valet av Nils Åsling till industriminister tolkades säkert av många människor i de mindre orterna såsom en markering av att sysselsättningen på dessa orter även i fortsättningen skulle få det stöd och den stimulans av samhället som man vant sig vid under den förra regeringen – detta inte minst med tanke på de argument som Nils Åsling i egenskap av ordförande i finansutskottet förde fram i debatterna. Därför kom regeringens avslag på Fengersfors Bruks ansökan om en kreditgaranti såsom en kallusch för många. Det var en av anledningarna till min fråga.

Det oroar mig att jag i industriministerns svar ser att regeringen verkar ha svårigheter att t. o. m. kortfristigt klara krisen för Fengersfors Bruk. Jag är övertygad om att regeringen har dessa möjligheter.

Även i ett längre perspektiv är verkligheten den att om verksamheten vid bruket inte kan fortsätta, blir följden en total katastrof för hela detta samhälle. Därför är det av största vikt att företaget, kommunen och regeringen tillsammans åstadkommer en varaktig lösning för detta pappersbruk.

Jag tolkar trots allt den sista delen av industriministerns svar på det sättet att industriministern är beredd att sätta in alla resurser för att Fengersfors Bruk skall få det stöd som är nödvändigt för att detta samhälle skall kunna överleva och även fortsätta att utvecklas.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag vill upplysa herr Johansson i Åmål om att departementet de senaste dagarna har varit intensivt sysselsatt med att söka en konstruktiv lösning i detta ärende, och jag är optimistisk beträffande möjligheten att hitta en sådan.

Men när man skall lösa problem av den här arten är ju inte regeringen den enda part som agerar. Kreditgivare, kommuner och naturligtvis de anställda är samverkande parter när det gäller att finna konstruktiva lösningar, och en länk i den kedjan svarade inte upp i våra inledande överläggningar. Det var därför som ärendet i det första preliminära skedet behandlades på det sätt som skedde. Sedan dess har vi kommit en bit på vägen, och jag är, som jag sade, nu full av goda förhoppningar om en positiv lösning.

Herr JOHANSSON i Åmål (s):

Herr talman! Det gläder mig att industriministern i sitt kompletterande inlägg var mera optimistisk än vad som framgår av det stencilerade svaret.

Helt riktigt konstaterar industriministern att regeringen under de senaste åren har lämnat ett omfattande stöd till Fengersfors Bruk. Det har varit helt nödvändigt, och jag bedömer det som lika angeläget att den nya regeringen vidtar de åtgärder som absolut är nödvändiga från samhällets sida för att detta företag skall kunna få en chans att överleva.

Det gläder mig som sagt att industriministern i sitt senaste inlägg uttryckte en större optimism än som framgår av själva frågesvaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om vissa företagsfusioner inom glasbranschen

Herr industriministern ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Hermanssons* (vpk), dels herr *Anderssons* i Nybro (c) den 21 oktober anmälda frågor, 1976/77:30 resp. 31, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat mig om fusioner av den typ som nu diskuteras på planglasområdet står i överensstämmelse med vad som står i regeringsdeklarationen om att privat maktkoncentration skall motverkas och de multinationella företagens verksamhet särskilt uppmärksammas.

Herr Andersson i Nybro har frågat mig vilka initiativ jag avser att ta för att garantierna för sysselsättningen i Emmaboda skall uppfyllas

*Om vissa företags-
fusioner inom
glasbranschen*

av de företag som berörs av det planerade samgåendet på planglasområdet.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Enligt min mening kan man inte i ett sammanhang som detta generalisera vad gäller frågor om maktkoncentration till följd av samgåenden i näringslivet eller om de multinationella företagens uppträdande. Varje fall måste granskas för sig.

Vad avser det nu aktuella samarbetet på planglasområdet gäller – enligt vad jag inhämtat – följande. Tre tillverkare av planglas – ett svenskt, ett danskt och ett norskt företag – har beslutat att ägarmässigt gå samman. De tre företagen, vilkas operativa verksamhet skall ligga kvar i resp. land, samordnas genom ett holdingbolag med säte i Danmark. Aktiemajoriteten i holdingbolaget kommer att hållas av det franska företaget Saint-Gobain som f. n. är den största aktieägaren i AB Emmaboda Glasverk.

De fackliga organisationerna vid Emmaboda Glasverk har enligt uppgift ställt sig positiva till fusionen men starkt tveksamma till att holdingbolaget skall ha säte i Danmark.

Jag har från det franska företaget begärt en redovisning av innehållet i uppgörelsen. Jag avser också att inom den närmaste tiden träffa representanter för de anställda vid Emmaboda Glasverk liksom för Emmaboda kommun. Några andra besked kan jag för dagen inte ge.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Den nya regeringens sätt att förhålla sig till glasfusionen strider mot regeringsdeklarationen på sex väsentliga punkter.

Enligt deklarationen skall regeringen motverka privat maktkoncentration. Här står man passiv inför en klar och medveten sådan privat maktkoncentration.

Enligt deklarationen är man för fri konkurrens i näringslivet. Men här tolererar man en långtgående och allvarlig begränsning i en f. ö. redan starkt kringskuren konkurrens på glasområdet.

Enligt deklarationen skall regeringen särskilt uppmärksamma de multinationella företagen. Varför gör man då inget för att hindra att maktcentrum i denna bransch nu helt flyttas utomlands?

Enligt deklarationen skall man motverka konkurrensbegränsande åtgärder. Här låter man sådana åtgärder genomföras, nära nog upp till monopolets, eller åtminstone duopolets gräns.

Enligt deklarationen skall man motverka karteller. Det projekt som man nu tillåter är ett typiskt exempel på en kartell mellan tre stora glasföretag i Skandinavien.

Enligt deklarationen skall man fördjupa arbetsdemokratin. Men hur skall de anställda i Emmaboda få insyn i ett holdingbolag som ligger i Danmark? Kan herr Åsling svara på hur Emmabodaarbetarna skall klara sig mot multiföretagets godtyckliga dispositioner? Det sista är en retorisk fråga, det kan han inte svara på, för jag vet att de kan inte klara det.

Är ni alltså beredda att på sex olika punkter bryta mot er egen regeringsdeklaration så snart den skulle innebära att ni måste lägga minsten i vägen för koncentrationssträvanden och monopolkapitalets ökade makt?

Jag ställer dessa frågor med avsikt på ett principiellt plan. Ni har sagt så här: Vi skall bekämpa monopolen! Vill man vara politiskt trovärdig kan man inte säga: Vi skall bekämpa monopolen – och sedan så fort ett konkret exempel infinner sig skicka upp industriministern att säga: Men man kan ju inte generalisera.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga. Det är bra att den nya regeringen visar intresse för sysselsättningen vid glasverket i Emmaboda.

Emmaboda tillhör de kommuner som bittert fått känna av den näringspolitik som den gamla regeringen förde. Det visar inte minst den negativa befolkningsutvecklingen i kommunen. Emmaboda har stora glesbygdsområden med låg sysselsättning. Kommunen tål helt enkelt inte den smäll som det skulle innebära att kanske 50 % av de anställda i ett av de större företagen förlorar sina jobb.

De skilda uttalanden som gjorts från olika representanter för det planerade storföretaget inger stor oro hos de anställda vid Emmaboda Glasverk. Man känner med all rätt en stor osäkerhet över huruvida tidigare från företaget givna löften om sysselsättningen kommer att hållas. Storföretag har tyvärr ofta en benägenhet att stirra sig blinda på kortsiktiga vinstintressen. Ansvar för sysselsättningen och de anställda är inte alltid lika välutvecklat. Aptiten på att lägga under sig välskötta små och medelstora företag får inte bli så stor att man glömmet ansvaret för de anställda och de samhällen och den bygd där man verkar.

Jag tror att stat, kommun och anställda i samverkan kan skapa den tyngd som krävs för att det aktuella storföretaget tvingas böja sig för de anställdas krav och för samhällsintresset. Varken staten, kommunen eller de anställda kan finna sig i att låta det eventuella nya storföretaget fusionera sig ur tidigare ställda löften och garantier. Ledningen i det nya företaget måste göras medveten om att nonchalerar man sitt ansvar för sysselsättningen måste samhället skärpa den generösa näringspolitik som gäller för främst storföretagen.

Jag hoppas också att industriministern lyckades med uppgiften att förmå företaget att förlägga sin administrativa ledning till Emmaboda. Om företagets huvudledning knyts nära den ort där en stor del av verksamheten redan finns ökar garantierna för sysselsättningen på sikt. Såväl anställda som kommun- och länsintressena känner tacksamhet mot industriministern om han lyckas med denna viktiga men kanske svåra uppgift.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! När herr Svensson i Malmö försöker konstruera en situation där mitt svar skulle vara ett brott mot regeringsdeklarationen tycker jag herr Svensson överträffar sig själv, och det vill inte säga litet.

Vi har faktiskt nu, vilket herr Svensson hade märkt om han gjort sig mödan att lyssna på mitt svar, infordrat fakta i målet från det franska moderbolaget. Och vi har bestämt tid för överläggningar med kommunen, facket och företaget i ärendet för att informera oss och få en grund för regeringens bedömning av frågan. Och för att kunna gå vidare med aktiva åtgärder. Att försöka döma åtgärder som bara är under förberedelse är att gå litet väl långt. Jag skulle också vilja fråga om herr Svensson i Malmö kritiserar det ställningstagande som facket i Emmaboda gjort till fusionen.

Till herr Andersson i Nybro vill jag säga att jag har starka sympatier för de synpunkter han har anfört. Och regeringen skall ta de initiativ som de förestående överläggningarna och den väntade redovisningen från moderbolaget kan ge anledning till.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Industriministern blir egendomligare och egendomligare. Nu säger han att man inte skall döma i en sådan här sak medan monopolen ännu förbereder sitt handlande. När skall man då döma? När monolet genomdrivit sitt handlande spelar det ingen roll vad industriministern gör, då är ju faktum fullbordat.

Det är alldeles utmärkt att ni informerar er om vad som händer och sker. Det är en banalitet som jag inte behöver fråga om ni gör, det förutsätter jag. Men det är inte det den här frågan handlar om. Utan frågan handlar om vad ni tänker göra i denna typ av fall och gentemot denna typ av strävanden då de uppträder i detta och andra sammanhang. Ni har väl någon sorts åskådning om hur ni tänker handla gentemot monopolistiska tendenser i allmänhet. Ni har ju gett uttryck för en mycket klar sådan.

Här kommer jag till frågan om den politiska trovärdigheten. Speciellt herr Åslings parti har gjort mycket stor affär av sin antimonopolism och ibland riktat en udd mot socialdemokratin, ibland kanske rent av en berättigad udd. Ni var t. ex. emot SE-bankens bildande. Det framfördes mycken begåvad och riktig kritik om den från centerhåll här i kammaren. När ni nu handlar som ni gör, dvs. först säger att ni är emot monopol och sedan att man får döma från fall till fall så fort ni ställs inför första konkreta situation, blir frågan: Är centerns populistiska och decentristiska ideologi uteslutande en röstmässig och politisk flugfångare? Ni som är så samvetsömma att AP-fonden inte skall få äga mer än 5 % i ett företag. Tänk om ni vore lika samvetsömma när glasjättarna vill ha 40 eller 60 % i sin bransch.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! När det gäller den principiella synen på den här typen av företagsfusioner gäller självfallet vad som framgår av regeringsdeklarationen. Det är den principiella grund på vilken regeringen arbetar.

När det gäller detta konkreta fall må herr Svensson i Malmö gärna för mig döma och fördöma företagen. Men innan regeringen har haft chansen att skaffa sig en allsidig bild av fakta är det väl ändå för tidigt av herr Svensson i Malmö att kräva besked av regeringen. När det gäller frågor som företagsfusioner och etableringar i främmande länder, som det här är fråga om, måste man ändå höra alla inblandade parter och på så sätt bilda sig en uppfattning om vilka åtgärder som skall vidtas.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Åsling talar om helt andra saker. Det är väl ingen som bestrider att man måste informera sig om avtalets detaljer i avsikt att kunna fastställa graden av monopolism och hur farlig monopolismen är. Men det hindrar er ju inte att från början ha en mycket bestämd uppfattning som går emot monopolism eller som eventuellt är för monopolism. För nog vet herr Åsling lika bra som jag vad Saint-Gobain och Pilkington och de här multinationella jättarna går för och vad deras ökade inflytande över svensk industri, i denna bransch och motsvarande företag i andra branscher, innebär för en fara för landets ekonomiska självständighet och för sysselsättningen på många platser.

Jag kan inte tolka herr Åsling på annat sätt än att han, liksom regeringen i allmänhet, bedriver politik på två plan: på ett principiellt som han använder för att samla röster, varefter realiteterna kommer där principerna inte spelar någon roll. Jag tolkar herr Åsling så, att han har en principiell syn, och det är bra, men han tillämpar den inte.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Kammaren åtskildes kl. 23.31.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/ Solveig Gemert